

Τ Ο Ε Ι Σ Ο Δ Η Μ Α Τ Ι Κ Ο Π Ρ Ο Β Λ Η Μ Α Τ Η Σ Ε Λ Λ Η Ν Ι Κ Η Σ Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Α Σ

Τοῦ Δρ. ΦΩΤΙΟΥ ΒΑΚΑΚΗ

Ἐμπειρογνώμονος τοῦ FAO / ΟΗΕ, Προέδρου Ἐπ' στημονικῆς Ἑταιρίας Ἀγροτικῆς Οἰκονομίας

Εἰσαγωγή

Ἡ κυβέρνησις, στὰ πλαίσια τῆς προσπάθειάς της γιὰ ἐνημέρωσι τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου πάνω στὶς συνέπειες ποὺ θὰ ἔχει γι' αὐτὸν ἡ ἔνταξι τῆς Χώρας στὴν Κοινὴ Ἀγορά, υπογραμμίζει πὼς ἡ βασικώτερη συνέπεια θὰ εἶναι ἡ λύσι τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδηματικοῦ προβλήματος. Ἡ κυβερνητικὴ θέση, μὲ τὴν συχνότητα καὶ τὴν ὑπευθυνότητα ποὺ ἐπαναλαμβάνεται, ἔχει μεταβληθεῖ σὲ πολιτικὴ ὑπόσχεσι.

Οἱ ἀγρότες, ἀπὸ τὴν πλευρά τους, μέσω τῶν συνεταιριστικῶν καὶ συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεών τους, ἐμφανίζουν, ὀλοένα καὶ ἐντονώτερα, σὰν κεντρικὸ αἴτημά τους τὴ βελτίωσι τῆς εἰσοδηματικῆς τους καταστάσεως. Πιστεύουν πὼς τὸ ἐπίπεδο κοινωνικῆς εὐημερίας ποὺ ἀπολαμβάνουν βρίσκεται σὲ ἀντίστροφη σχέσι μὲ τὴν προσφορά τους. Βλέπουν τὴν ὑπόσχεσι ποὺ τοὺς προσφέρει ἡ Κυβέρνησις σὰν ἕνα νέο, ἀποφασιστικῆς σημασίας, ξεκίνημα γιὰ ριζικὴ λύσι τῶν προβλημάτων τους.

Τὸ εἰδικευμένο στὰ ζητήματα τῆς γεωργίας ἐπιστημονικὸ δυναμικὸ τῆς Χώρας δὲν ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τὴ μελέτη τῶν ὄσων συζητοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀγρότες καὶ τὴν Κυβέρνησις πάνω στὴν ἐφικτότητα καὶ στὶς συνέπειες τῶν οἰκονομικῶν, τεχνικῶν, ὀργανωτικῶν καὶ κοινωνικῶν μετασχηματισμῶν ποὺ πρέπει νὰ γίνουν. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀκόμα προσδιοριστεῖ τὸ πλαίσιο τῶν γενικῆς ἀποδοχῆς ἐπιλογῶν γιὰ τὴ δόμησι τῆς γεωργίας τῆς προσεχοῦς εἰκοσαετίας, οἱ ἐπὶ μέρους ἐπιστημονικὲς ἐργασίες δὲν ἔχουν ἄξονα ἀναφορᾶς, στεροῦνται «ὄρων ἐντολῆς», εἶναι συσχετισμένες μὲ τίς κάθε φορὰ ἐπικαίρες συζητήσεις πάνω σὲ ὀρισμένες πλευρὲς τοῦ γεωργικοῦ προβλήματος καὶ δὲν προσφέρουν προσχεδιασμένα στὴ διαδικασιὰ τοῦ μακροπρόθεσμου οἰκονομικο - κοινωνικοῦ μετασχηματισμοῦ. Τὸ ἀγροτικὸ εἰσοδηματικὸ πρόβλημα εἰδικώτερα, τοῦ ὁποῖου

ή λύση αποτελεί προσδιοριστική τής κοινωνικής γαλήνης προσδοκία τοῦ ἀγροτικού κόσμου καί σύνθεση τῶν τεχνικῶν, οικονομικῶν, ὀργανωτικῶν καί θεσμικῶν προβλημάτων τής γεωργίας, δὲν ἄρχισε νὰ περνᾷ συστηματικὰ ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ ἐπιστημονικοῦ δυναμικοῦ τής Χώρας. Διαθέτουμε σήμερα πολὺ φτωχὰ καὶ ὀλιγό-τελα πρωτογενῆ ἀποθέματὰ γνώσεων καὶ πληροφοριῶν γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῶν διαστάσεων τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδηματικοῦ προβλήματος. Κάθε προσπάθεια γιὰ διερεύνησή του συναντᾷ ἀνυπέρβλητες δυσκολίες καὶ στηρίζεται, κατ' ἀνάγκη, σὲ ὑποθέσεις.

1. Ἐννοιολογικὲς ἐπεξηγήσεις

Γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ κοινὸ ἐννοιολογικὸ πλαίσιο, κρίθηκαν ἀπαραίτητες ὄρισμένες ἐννοιολογικὲς ἐπεξηγήσεις ποὺ ἀφοροῦν στοὺς ὅρους «Γεωργία», «Γεωργικὸ Εἰσόδημα», «Ἀγροτικὸ Εἰσόδημα» καὶ «Λύση τοῦ Εἰσοδηματικοῦ Προβλήματος».

1.1. «Γεωργία»

Χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος «Γεωργία» γιὰ νὰ δηλωθεῖ ἡ οικονομικὴ δραστηριότητα ποὺ ἀφορᾷ στὴν παραγωγή πρωτογενῶν φυτικῶν καὶ ζωικῶν προϊόντων. Μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ περιλαμβάνει τὴ φυτικὴ, τὴν κτηνοτροφικὴ, τὴ δασικὴ καὶ τὴν ἀλιευτικὴ παραγωγή.

1.2. Τὸ «Γεωργικὸ» καὶ «Ἀγροτικὸ» Εἰσόδημα

Τὸ γεωργικὸ εἰσόδημα, σὰν ἔννοια ἀντικειμενικὴ συνδέεται μὲ τὶς γεωργικὲς παραγωγικὲς δραστηριότητες ἀπὸ τὶς ὁποῖες προέρχεται καὶ σὰν ἔννοια ὑποκειμενικὴ ἀναφέρεται στοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸ ἀπολαμβάνουν ἄσχετα ἀπὸ τὸν τόπο διαμονῆς τους. Ἐπομένως, γιὰ τὴ μελέτη τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδηματικοῦ προβλήματος, πρέπει νὰ ὀρισθοῦν οἱ δραστηριότητες γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀπολαμβάνουν τὰ εἰσοδήματα ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὶς ἴδιες.

Τὸ ἀγροτικὸ εἰσόδημα, σὰν ἔννοια ἀντικειμενικὴ συνδέεται μὲ ὅλες τὶς δραστηριότητες παραγωγῆς ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν τοῦ ἀγροτικοῦ περιβάλλοντος καὶ σὰν ἔννοια ὑποκειμενικὴ ἀναφέρεται στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ζοῦν σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον. Ἐπομένως, γιὰ τὴ μελέτη τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδηματικοῦ προβλήματος πρέπει νὰ ὀριστεῖ «τὸ ἀγροτικὸ περιβάλλον» γιὰ νὰ εἶναι δυνατὸς ὁ προσδιορισμὸς τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ μεγέθους τῶν παραγωγικῶν δραστηριοτήτων ποὺ τὸ πλαισιώνουν.

Ἐπειδὴ στὸ ἀγροτικὸ περιβάλλον ἐπικρατοῦν οἱ γεωργικὲς δραστηριότητες, τὸ γεωργικὸ εἰσόδημα ἀποτελεῖ προσδιοριστικὴ μεταβλητὴ τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος ἀλλὰ δὲν τὸ ἐκφράζει ποσοστικά.

1.3. Λύση του «Γεωργικού» και «Άγροτικού» Είσοδηματικού Προβλήματος

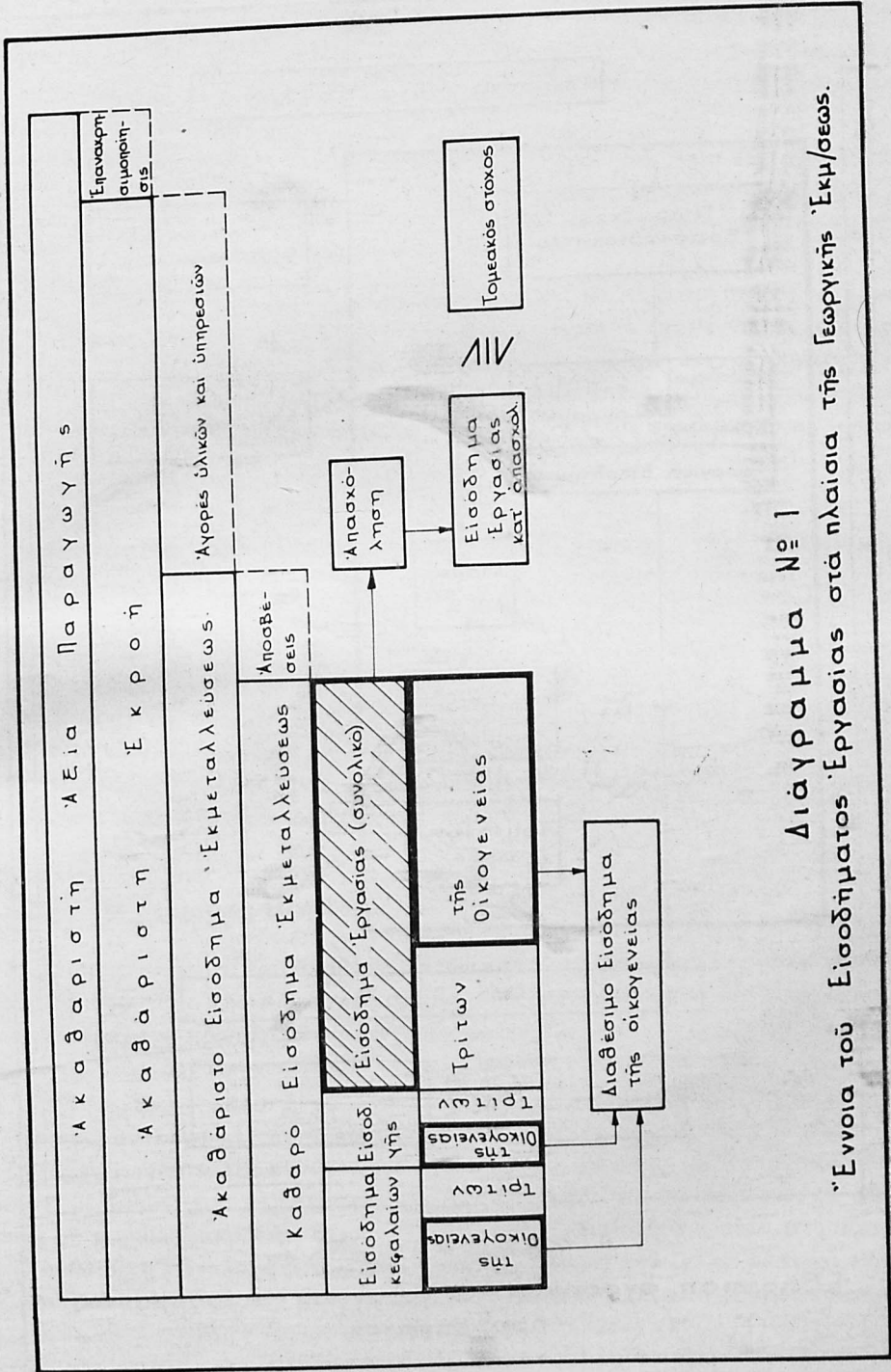
Λύση του γεωργικού εισοδηματικού προβλήματος είναι ή δημιουργία συνθηκών διαρθρώσεως, οργανώσεως και τεχνικής και οικονομικής λειτουργίας του κυκλώματος παραγωγής γεωργικών προϊόντων που να εξασφαλίζουν «είσοδημα έργασίας» ίσο με την άμοιβή της ισοδύναμου έργασίας στις μη γεωργικές παραγωγικές δραστηριότητες του ίδιου χώρου. Το περιεχόμενο που δίνεται στη λύση του γεωργικού εισοδηματικού προβλήματος έρμηνεύει το βασικό στόχο της Κοινωνικής Άγροτικής Πολιτικής για την εξίσωση της άμοιβής έργασίας. Στο διάγραμμα Νο 1, διευκρινίζεται ή έννοια του όρου «είσοδημα έργασίας» σαν οικονομικό αποτέλεσμα της γεωργικής εκμεταλλεύσεως. Από τη μελέτη του διαγράμματος προκύπτει πώς ή λύση του γεωργικού εισοδηματικού προβλήματος αντιστοιχεί με το βαθμό τεχνικής και οικονομικής αποτελεσματικότητας της γεωργικής παραγωγής που εξασφαλίζει ένα «τομεακό στόχο» με χωροταξικό διαφορισμό, αναφερόμενο στην άμοιβή της έργασίας του γεωργικού πληθυσμού.

Λύση του άγροτικού εισοδηματικού προβλήματος ενός άγροτικού περιβάλλοντος είναι ή δημιουργία συνθηκών διαρθρώσεως, οργανώσεως και τεχνικής και οικονομικής λειτουργίας του κυκλώματος παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών που εξασφαλίζουν την απασχόληση του διαθέσιμου έργατικού δυναμικού με αποδεκτή κοινωνικά άμοιβή. Αυτό σημαίνει πώς, με τη συγκεκριμένη σχέση έργαζομένου και έξαρτωμένου πληθυσμού, εξασφαλίζεται αποδεκτό κοινωνικά επίπεδο κατά κεφαλήν εισοδήματος. Έπειδή το εισόδημα δεν είναι αυτοσκοπός αλλά μέσο για τη βελτίωση του επιπέδου κοινωνικής ευημερίας, προσδιοριστικό στοιχείο της λύσεως του άγροτικού εισοδηματικού προβλήματος είναι και ή προσεγμένη συσσώρευση κοινωνικού κεφαλαίου στο άγροτικό περιβάλλον που θα επιτρέψει στον άγροτικό πληθυσμό να χρησιμοποιήσει τα εισοδήματά του για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Έπομένως ή λύση του άγροτικού εισοδηματικού προβλήματος αντιστοιχεί στην εξασφάλιση επιθυμητού και έφικτου επιπέδου κοινωνικής ευημερίας που συνδέεται με ένα «έθνικό στόχο» με χωροταξικό διαφορισμό, αναφερόμενο στο κατά κεφαλήν εισόδημα.

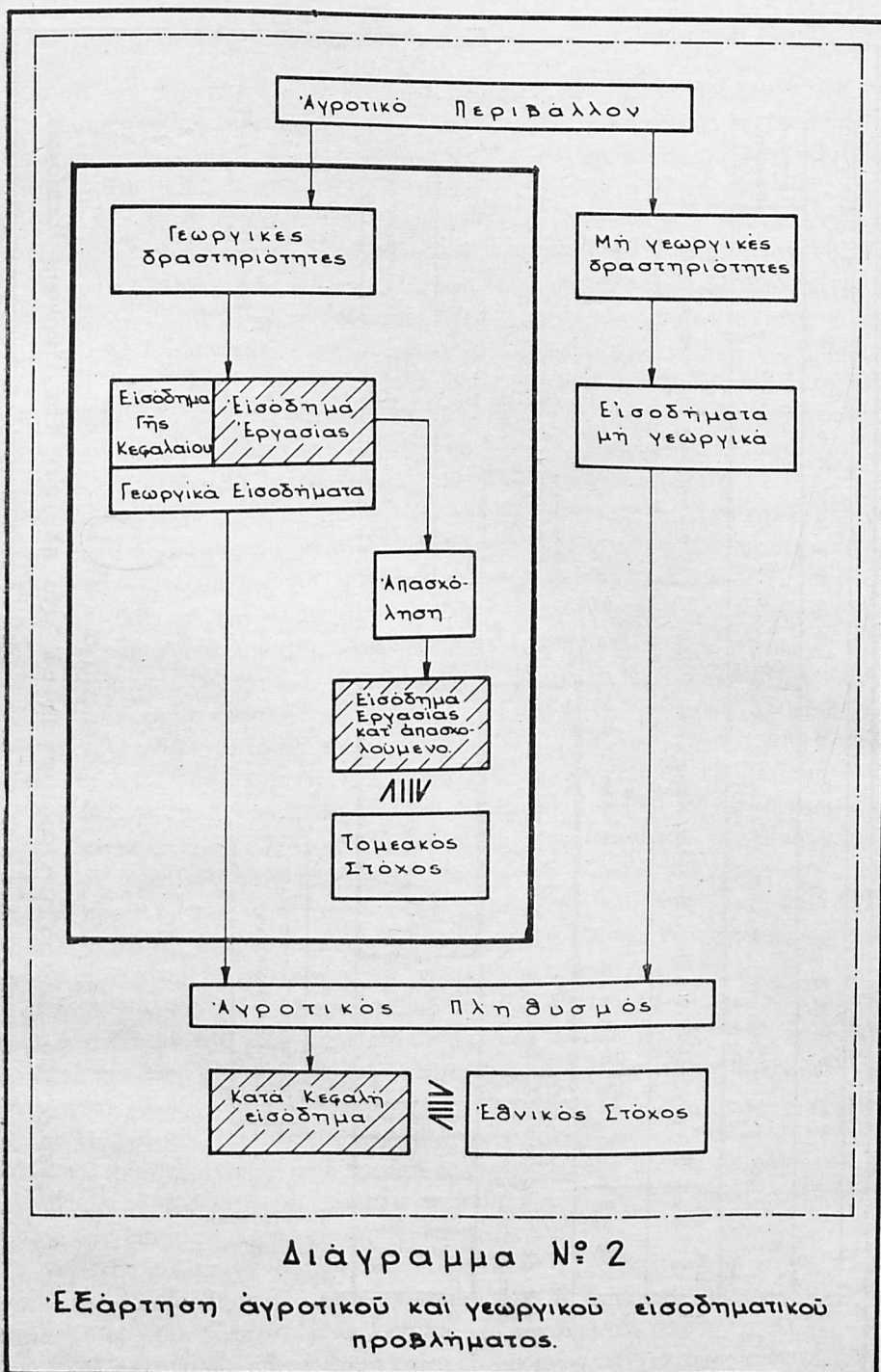
Στο διάγραμμα Νο 2 δίνεται παραστατικά ή εξάρτηση της λύσεως του άγροτικού από εκείνη του γεωργικού εισοδηματικού προβλήματος. Από τη θεώρηση του διαγράμματος αυτού αλλά και από τις έννοιολογικές επεξηγήσεις που έγιναν συνάγονται τα έξής συμπεράσματα :

α) Η λύση του «γεωργικού εισοδηματικού προβλήματος» συμβάλλει στη λύση του «άγροτικού εισοδηματικού προβλήματος» αλλά δεν ταυτίζεται με αυτήν. Άρα μονομερής παρέμβαση στις γεωργικές δραστηριότητες του άγροτικού περιβάλλοντος δεν λύνει το άγροτικό εισοδηματικό πρόβλημα.

β) Όταν μιá κοινωνική μονάδα ασχολείται αποκλειστικά με τη γεωργία, θα έχει λύσει το εισοδηματικό της πρόβλημα εάν, ή γεωργική εκμετάλλευση στην οποία στηρίζεται, είναι όχι μόνο τεχνικά και οικονομικά αποτελεσματική, με την έννοια ότι ή τεχνολογική της δομή και ή οικονομική της λειτουργία εξασφαλίζουν

Διάγραμμα Νο 1
 Έννοια του Εισοδήματος Έργασίας στα πλαίσια τής θεωρητικής Έκμ/σεως.

Διάγραμμα Νο 2

Έξαρτηση άγροτικού και γεωργικού εισοδηματικού προβλήματος.

«είσοδημα έργασίας» πού νά προσεγγίζει τόν «τομεακό στόχο» τοῦ περιβάλλοντος της, ἀλλά καί εισοδηματικά αὐτοδύναμη, μέ τήν ἔννοια ὅτι ἡ συνολική ἀπασχόληση τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς ἐξασφαλίζει κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα συμβιβαστό μέ τόν «ἐθνικό» στόχο.

γ) Ὅσο περισσότερες εισοδηματικά αὐτοδύναμες γεωργικές ἐκμεταλλεύσεις ὑπάρχουν σ' ἓνα συγκεκριμένο ἀγροτικό περιβάλλον τόσο σταθεροποιεῖται ἡ λύση τοῦ γεωργικοῦ εισοδηματικοῦ προβλήματος καί διευκολύνεται ἐκείνη τοῦ ἀγροτικοῦ εισοδηματικοῦ προβλήματος.

δ) Ὅταν μιὰ κοινωνική μονάδα ἀσχολεῖται καί μέ τή γεωργία θά ἔχει λύσει τὸ εισοδηματικό της πρόβλημα ἔαν τὸ γεωργικό εἰσόδημά της γεννιέται κάτω ἀπὸ συνθήκες τεχνικό - οικονομικῆς ἀποτελεσματικότητος καί ἔαν οἱ δυνατότητες ἀπασχολήσεως τοῦ πλεονάζοντος δυναμικοῦ της σὲ μὴ γεωργικές δραστηριότητες παρέχουν πρόσθετο εἰσόδημα ὥστε τὸ συνολικό νά εἶναι συμβιβαστό μέ τόν «ἐθνικό» στόχο.

2. Διαστάσεις τοῦ εισοδηματικοῦ προβλήματος τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας

Μετὰ ἀπὸ τὶς ἐννοιολογικὲς ἐπεξηγήσεις πού ἔγιναν τίθεται τὸ ἐρώτημα : Ὑπάρχει εισοδηματικό πρόβλημα στὴν ἑλληνικὴ γεωργία καί, ἂν ἡ ἀπάντηση εἶναι καταφατική, ποιές εἶναι οἱ διαστάσεις του; Γιὰ νά δοθεῖ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συνεξέταση τῶν κοινωνικῶν καί οικονομικῶν στοιχείων τῆς γεωργίας, ὅπως εἶναι ὁ γεωργικός πληθυσμὸς καί τὸ Γεωργικό Προϊόν, σὲ ἐπίπεδο τομεακό, ἐνδοτομεακό καί περιφερειακό.

2.1. Ὁ Γεωργικός Πληθυσμὸς

Ἡ κακὴ ποιότητα τοῦ ἀποθέματος τῶν στατιστικῶν πληροφοριῶν πάνω στὸ γεωργικό πληθυσμὸ τῆς Χώρας δηλ. στὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων πού ἀσχολοῦνται μέ τὴν παραγωγή πρωτογενῶν γεωργικῶν προϊόντων καί ἐκείνων πού ἔξαρτῶνται ἀπ' αὐτούς, δὲν ἀφήνει περιθώρια γιὰ ἀξιόπιστους ὑπολογισμούς.

Στὶς ἀπογραφές, πού γίνονται στὸ τέλος κάθε δεκαετίας, δὲν διακρίνεται ὁ πληθυσμὸς ἀνάλογα μέ τὴν ἀπασχόλησή του ἀλλὰ μέ τὸ μέγεθος τῶν οἰκισμῶν πού διαμένει. Ἐγινε πιά συνήθεια νά ταυτίζεται τὸ μέγεθος τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ μέ ἐκεῖνο τοῦ πληθυσμοῦ πού ζεῖ στὸ «ἀγροτικό περιβάλλον», σὲ οἰκισμούς μέ μέγεθος μικρότερο ἀπὸ 2000 κατοίκους. Ἡ συνήθεια αὕτη στηρίζεται στὴν ἀθθαίρετη παραδοχὴ πὼς ὁ γεωργικός πληθυσμὸς πού ζεῖ σὲ «ἀστικό περιβάλλον», εἶναι ἴσος μέ τὸν μὴ γεωργικό πληθυσμὸ πού ζεῖ στὸ «ἀγροτικό περιβάλλον».

Ο ύπολογισμός του γεωργικού πληθυσμού με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία εκ των απογραφών έχει ως εξής :

(Α) Στοιχεία Απογραφών 1961, 1971 - Έκτιμήσεις

Έτη	Έκατομμύρια άτομα			Έκατοστιαία συμμετοχή του αγροτικού πληθυσμού
	Αγροτικά	Ήμιαστικά Αστικά	Σύνολο	
1961	3,7	4,7	8,4	44,0
1971	3,1	5,8	8,9	34,8
Μεταβολή 71/61	+0,5	-0,6	+1,1	
Έκτιμήσεις 1977 (1)				
(a)	2,8	6,4	9,2	30,4
(b)	3,2	6,1	9,2	33,7

(Β) Έκτίμηση του γεωργικού πληθυσμού με βάση τον αριθμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Άρχηγοί γεωργικών εκμεταλλεύσεων που έχουν τη γεωργία σάν:	Αριθμός αρχηγών γεωργικών εκμεταλλεύσεων (2)	Αριθμός ατόμων που εξαρτώνται :	
		από κάθε εκμετάλλευση	από όλες
Κύριο επάγγελμα	750.800	4	3.000.000
Δευτερεύον επάγγελμα	219.000	1,5	330.000
			<u>3.330.000</u>

(1) Βασίζονται στην υπόθεση πως ο αγροτικός πληθυσμός συνεχίζει να μειώνεται με την ίδια (a) ή τη μισή (b) μέση ετήσια μεταβολή του παρελθόντος.

(2) Γίνεται η υπόθεση πως ο αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων ταυτίζεται με τον αριθμό των οικογενειών.

2.2. Τὸ Ἔργατικό Δυναμικὸ τῆς Γεωργίας

Σύμφωνα με τὰ ἐπίσημα στατιστικὰ στοιχεῖα καὶ τὶς μεταβολὲς ποὺ τὰ ἴδια προσδιορίζουν στὴ δεκαετία 1961/1971, τὸ διαθέσιμο ἐργατικὸ δυναμικὸ τῆς γεωργίας ὑπολογίζεται ὡς ἐξῆς (χιλιάδες ἄτομα) :

Ἔτη	Τομεῖς οικονομικῆς δραστηριότητος			Ἐκατοστιαία συμμετοχὴ τοῦ γεωργικοῦ τομέα
	Γεωργία	Λοιποὶ	Ὅλοι	
1961	1960	1677	3637	53,9
1971	1330	1954	3284	40,4
Μεταβολὴ 1971/61 :				
Συνολικὴ	-660	+277	-353	
Μέση ἐτησίαι	-60	+27,7	-35,3	
Ἐκτιμήσεις :				
1977 (1)	934	2120	3054	30,6
(2)	1132	2203	3335	33,9

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ συνάγεται πὼς τὸ διαθέσιμο ἐργατικὸ δυναμικὸ τοῦ γεωργικοῦ τομέα ἀνέρχεται σήμερα σὲ 935.000 - 1.130.000 ἄτομα ποὺ ἀντιστοιχεῖ, κατὰ μέσο ὄρο, σὲ 1,1 ἄτομα ἢ 310 ἡμέρες ἐργασίας κατὰ γεωργικὴ ἐκμετάλλευση. Ἐξ ἄλλου, ὑπολογισμοὶ ποὺ ἔγιναν μετὰ βᾶση τῆς διάρθρωση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τοῦ 1974, ποὺ ἐλάχιστα διαφέρει ἀπὸ ἐκείνη τοῦ 1977 καὶ μετὰ συντελεστὲς ἀπασχολήσεως κατὰ στρέμμα ἐξειδικευμένους κατὰ ἐποχὴ, καλλιέργεια, ἐκτροφὴ καὶ γεωγραφικὸ χῶρο, ἔδειξαν πὼς ἡ συνολικὴ ἀπασχόληση στὴ γεωργία ἦταν τῆς τάξεως τῶν 265 ἑκατομμ. ἡμερῶν ἐργασίας δηλ. 945.000 ἄτομα καὶ ἀντιστοιχεῖ κατὰ μέσο ὄρο σὲ 256 ἡμέρες ἐργασίας ἢ 0,9 ἄτομα κατὰ γεωργικὴ ἐκμετάλλευση.

2.3. Ἡ Πληθυσμιακὴ Πίεση στὴ Γεωργία

Ἡ διαφορὰ πληθυσμιακῆς πίεσεως στὴ γεωργία ποὺ ὑπάρχει στὴ Χώρα μας σὲ σύγκριση μετὰ τὴν ΕΟΚ προσδιορίζεται στὸν πίνακα Νο 1. Ἐνῶ στὶς Χῶρες τῆς ΕΟΚ ὁ γεωργικὸς πληθυσμὸς καὶ ὁ ἐνεργὸς γεωργικὸς πληθυσμὸς εἶναι 8,3 %

(1) Μετὰ τὴν ὑπόθεση ὅτι συνεχίζονται οἱ μέσες ἐτήσιες μεταβολὲς τοῦ παρελθόντος.

(2) Μετὰ τὴν ὑπόθεση ὅτι ἡ μέση ἐτησίαι μεταβολὴ μετὰ τὸ 1971 εἶναι 50 % καὶ 150 % τῆς μέσης ἐτησίαι μεταβολῆς τοῦ παρελθόντος γιὰ τὸν ἐνεργὸ πληθυσμὸ τῆς γεωργίας καὶ τῶν λοιπῶν τομέων, ἀντίστοιχα.

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 1

Ἡ Πληθυσμιακή Πίεση στὴ Γεωργία

Χῶρες	Ἐκατομμύρια ἄτομα			Ἐκατοστιαία συμμετοχὴ τῆς Γεωργίας	Ἀτομα πληθυσμοῦ κατὰ ἐνεργὸ ἄτομο		
	Γεωργία	Ἄλλοι Τομεῖς	Σύνολο		Γεωργία	Λοιποὶ Τομεῖς	
(A) Πληθυσμὸς ἔτους 1974							
Γερμανία	3,3	56,1	59,4	5,5	1,8	2,4	
Γαλλία	5,5	45,3	50,8	10,8	1,5	2,5	
Ἰταλία	7,8	45,9	53,7	14,5	2,6	2,9	
Ὁλλανδία	0,8	12,2	13,0	6,2	2,7	2,9	
Βέλγιο	0,4	9,1	9,5	4,2	2,9	2,5	
Ἀγγλία	1,4	54,3	55,7	2,5	2,1	2,3	
Δανία	0,4	4,5	4,9	8,2	1,7	2,1	
ΕΟΚ	21,1	231,9	253,0	8,3	2,4	2,5	
Ἑλλάς	3,1	5,9	9,0	34,5	2,4	3,1	
(B) Ἐργατικὸ δυναμικὸ (ἐνεργὸς πληθυσμὸς ἔτους 1975)							
Γερμανία	1,82	23,01	24,83	7,3			
Γαλλία	2,35	18,41	20,76	11,3			
Ἰταλία	2,96	15,86	18,82	15,8			
Ὁλλανδία	0,30	4,24	4,54	6,6			
Βέλγιο	0,14	3,60	3,74	3,6			
Ἀγγλία	0,67	23,96	24,63	2,7			
Δανία	0,23	2,10	2,33	9,8			
ΕΟΚ	8,72	92,12	100,84	8,7			
Ἑλλάς	1,31	1,92	3,23	40,6			

Πηγή: ΠΑΣΕΓΕΣ, ΕΟΚ καὶ Κοινὴ Ἀγροτικὴ Πολιτικὴ, Ἀθήνα 1978,

καί 8,7 % του συνολικού πληθυσμού και του συνολικού ενεργού πληθυσμού, αντίστοιχα, στη Χώρα μας τα ποσοστά αυτά, σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές, ξεπερνούν το 30%. Φαίνεται όμως πώς η ελληνική πραγματικότητα δεν συμβιβάζεται με μια τόσο έντονη διαφορά πληθυσμιακής πίεσεως στη γεωργία. Πρόσφατες έρευνητικές εργασίες παρέχουν ενδείξεις πώς ο ενεργός γεωργικός πληθυσμός είναι λιγότερος. Έπειδή όμως η εκτίμηση του ενεργού πληθυσμού εξαρτάται από τον όρισμό που χρησιμοποιείται, οι έρευνες που γίνονται μπορεί, για τα ελληνικά δεδομένα, να οδηγήσουν σε παρερμηνείες αν δεν δοθεί ο κατάλληλος όρισμός. "Αν π.χ. οριστεί σαν ενεργό άτομο αυτό που ασχολείται τουλάχιστο 90 ήμερες το χρόνο στη γεωργία, με βάση τους σημερινούς συντελεστές απασχολήσεως, δεν θα συμπεριληφθούν στο γεωργικό πληθυσμό τα άτομα που καλλιεργούν μόνο σιτάρι μέχρι 80 στρέμματα ή όπωροφόρα μέχρι 10 στρέμματα, ή άνθη σε θερμοκήπιο μέχρι 0,5 στρέμματα, παρ' ότι, με το μέγεθος αυτό των καλλιεργειών, επιτυγχάνουν ακαθάριστη Άξία Παραγωγής πολύ μεγαλύτερη από το μέσο όρο της Ακαθάριστης Άξιας Παραγωγής κατά γεωργική εκμετάλλευση, που για το 1976 υπολογίστηκε σε 170.000 δρχ.

2.4. Το Γεωργικό Προϊόν

Το Άκαθάριστο Γεωργικό Προϊόν, όπως δείχνουν τα στοιχεία του πίνακα Νο 2 υπολογίζεται, για το 1977 και σε σταθερές τιμές του 1970, σε 54 δισεκατομμύρια δραχμ. και συμβάλλει στο Άκαθάριστο Έγχωριο Προϊόν της οικονομίας κατά 14,6 %. Ο ετήσιος ρυθμός αύξησής του για τη 15ετή περίοδο 1960/75 υπολογίστηκε σε 4 % έναντι αύξησεως 7,4 % των άλλων τομέων. Ειδικότερα, κατά τη διετία 1975/77, ο ετήσιος ρυθμός αύξησεως του μὲν Γεωργικού Προϊόντος ήταν -2,5 %, του δὲ Προϊόντος των άλλων τομέων 5,5 %.

2.5. Το Γεωργικό Προϊόν κατά Κεφαλή Πληθυσμού και κατά Ένεργό Άτομο

Με την υπόθεση πώς το σύνολο του Γεωργικού Προϊόντος περιέρχεται στο γεωργικό πληθυσμό και πώς ο τελευταίος εκφράζεται ποσοστικά με το μέγεθος του αγροτικού πληθυσμού, το ύψος του Άκαθαρίστου Γεωργικού Προϊόντος κατά κεφαλή γεωργικού πληθυσμού και κατά ενεργό άτομο στη Γεωργία υπολογίζεται, για το 1977 και σε σταθερές τιμές του 1970, αντίστοιχα, σε 17.000 - 19.000 και 48.000 - 58.000 δρχ. Τα αντίστοιχα μεγέθη για τους λοιπούς τομείς της οικονομίας είναι 50.000 - 52.000 και 144.000 - 150.000 δρχ. δηλ. 2,5 - 3 φορές περισσότερο.

Οι υπολογισμοί βασίζονται στα στοιχεία των παραγράφων 2.1 και 2.2. και του πίνακα 2 και έχουν ως εξής :

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 2

Άκαθάριστο Γεωργικό Προϊόν.

Έτη	Τομείς οικονομικής δραστηριότητας (τά ποσά σε δισεκατμ. δρχ.) συμμετ.				Έτησιοι ρυθμοί μεταβολής	Γεωργικός τομέας		Άλλοι τομείς
	Γεωργικός Οί άλλοι	Όλοι	του γεωργ. τομέα	Περίοδος		Γεωργικός τομέας	Άλλοι τομείς	
(A) Σε τρέχουσες τιμές:								
1960	21,3	71,9	93,2	22,8	60/75	11,6	13,5	
1965	28,6	119,4	158,0	24,4	60/65	12,4	10,0	
1970	47,1	210,9	258,0	18,2	65/70	4,0	12,0	
1973	87,3	340,9	428,2	20,4	70/75	19,0	18,0	
1974	100,6	411,6	512,2	19,6	75/77	15,0	—	
1975	111,3	483,8	595,1	18,7	—	—	—	
1976	135,8	581,0	717,5	—	—	—	—	
1977	147,0	—	—	—	—	—	—	
(B) Σε σταθερές τιμές 1970.								
1960	29,9	99,3	129,2	23,1	60/75	4,0	7,4	
1965	43,4	143,6	187,0	23,2	60/65	8,0	7,5	
1970	47,1	210,9	258,0	18,3	65/70	1,5	8,0	
1973	51,2	278,1	329,3	15,5	70/75	4,0	6,0	
1974	53,8	269,5	323,3	16,6	75/77	-2,5	5,5	
1975	56,7	283,1	339,8	16,7	—	—	—	
1976	55,6	303,1	358,7	15,5	—	—	—	
1977	53,9	317,3	370,2	14,6	—	—	—	

Πηγή: Υπουργείο Συντονισμού, Έθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδος.

(Α) Ἀκαθάριστο Ἐγχώριο Προϊόν κατά Κεφαλή Γεωργικοῦ Πληθυσμοῦ (σέ σταθερές τιμές 1970)

Δρχ./κεφαλή	1961	1971	1977
Συνολικός πληθυσμός	17.000	31.400	40.240
Γεωργικός πληθυσμός	10.000	15.800	19.300 (a) 17.400 (b)
Ἀστικός πληθυσμός	22.400	39.800	49.600 (a) 52.000 (b)

(Β) Ἀκαθάριστο Ἐγχώριο Προϊόν κατά Ἀπασχολούμενο (σέ σταθερές τιμές 1970)

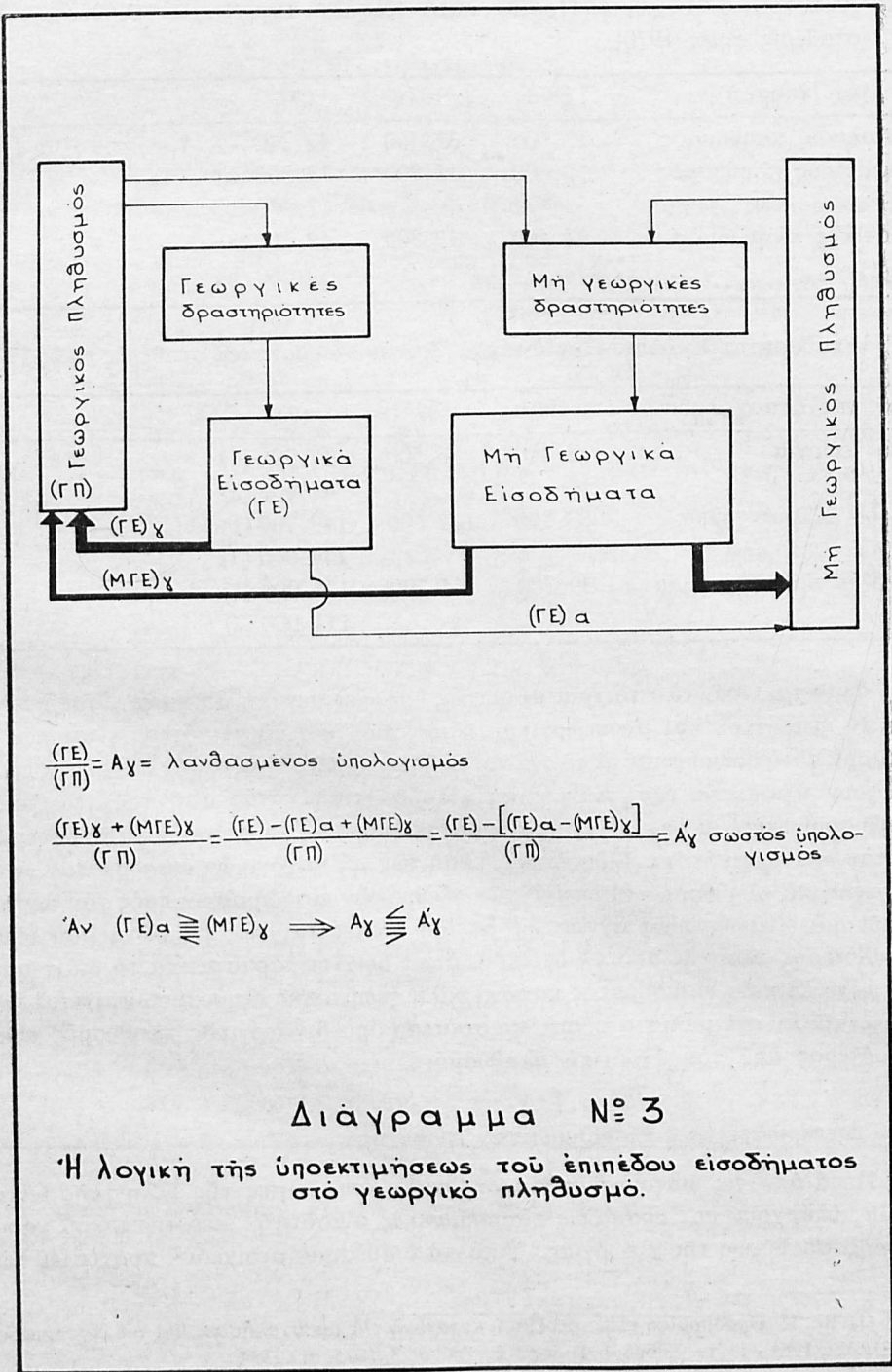
Δρχ/κατ' ἀπασχολούμενο :	1961	1971	1977
Στή γεωργία	18.800	36.500	57.700 (1) 47.600 (2)
Στους ἄλλους τομεῖς	63.200	117.500	149.700 (1) 144.000 (2)
Σ' ὅλη τήν Οἰκονομία	39.300	84.700	121.000 (1) 111.000 (2)

Φαίνεται, ἀπό τὰ στοιχεῖα αὐτά, πὼς ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ εἰσοδήματος μεταξύ γεωργικοῦ καὶ μὴ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὸ χειρότερο εἶναι πὼς ἡ διαφορὰ αὐτὴ διευρύνεται μὲ τὸ χρόνο. Βέβαια τὰ μεγέθη αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ περιγράφουν ἀξιόπιστα τὴν πραγματικὴ εἰσοδηματικὴ κατάσταση τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ γιατί οἱ ὑποθέσεις πού προαναφέρθηκαν δὲν φαίνεται νὰ συμφωνοῦν μὲ τὴν πραγματικότητα. Εἰδικότερα ἡ ροὴ τῶν μὴ γεωργικῶν εἰσοδημάτων πρὸς τὸ γεωργικὸ πληθυσμὸ καὶ ἐκεῖνη τῶν γεωργικῶν εἰσοδημάτων πρὸς τὸν ἀστικὸ πληθυσμὸ εἶναι τελείως ἄγνωστη. Ἐπειδὴ πιστεύεται πὼς ἡ πρώτη ροὴ εἶναι μεγαλύτερης παροχῆς ἀπὸ τὴ δεύτερη, ὅπως δείχνει παραστατικὰ τὸ διάγραμμα Νο 3, τὸ ἐπίπεδο εἰσοδήματος κατὰ κεφαλή γεωργικοῦ πληθυσμοῦ φαίνεται πὼς ὑποεκτιμᾶται καὶ μάλιστα τόσο περισσότερο ὅσο ὁ γεωργικὸς πληθυσμὸς εἶναι μικρότερος ἀπὸ τὸν ἀγροτικὸ πληθυσμὸ.

2.6. Διεπεριφερειακὲς Εἰσοδηματικὲς Ἀνισότητες

Πέρα ἀπὸ τὶς διατομεακὲς εἰσοδηματικὲς ἀνισότητες τῆς ἑλληνικῆς Οἰκονομίας ὑπάρχουν καὶ οὐσιώδεις εἰσοδηματικὲς ἀνισότητες περιφερειακοῦ χαρακτῆρος σὲ βάρος τῆς Γεωργίας. Ἀπὸ τὰ διαθέσιμα στοιχεῖα¹ προκύπτει πὼς

(1) Βλ. Κ. Προδρομίδη «Περιφερειακὴ κατανομὴ τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τοῦ εἰσοδήματος ἐν Ἑλλάδι, 1961 - 1971». Σπουδαί, Τόμος ΚΕ, Τεύχος 3, 1975, σελ. 534.

$$\frac{(\Gamma E)}{(\Gamma \Pi)} = A_{\chi} = \text{λανθασμένος υπολογισμός}$$

$$\frac{(\Gamma E)_{\chi} + (M \Gamma E)_{\chi}}{(\Gamma \Pi)} = \frac{(\Gamma E) - (\Gamma E)_{\alpha} + (M \Gamma E)_{\chi}}{(\Gamma \Pi)} = \frac{(\Gamma E) - [(\Gamma E)_{\alpha} - (M \Gamma E)_{\chi}]}{(\Gamma \Pi)} = A'_{\chi} \text{ σωστός υπολογισμός}$$

$$\text{Αν } (\Gamma E)_{\alpha} \cong (M \Gamma E)_{\chi} \implies A_{\chi} \cong A'_{\chi}$$

Διάγραμμα Νο 3

Η λογική της υποεκτιμήσεως του επιπέδου εισοδήματος στο γεωργικό πληθυσμό.

ἀπὸ τὸ 1961 μέχρι τὸ 1971 ἡ σχέση τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας μεταξὺ τοῦ γεωργικοῦ καὶ τῶν ἄλλων τομέων τῆς Οἰκονομίας μεταβλήθηκε αἰσθητὰ σὲ βάρος τοῦ πρώτου γιὰ ὅλα τὰ διαμερίσματα τῆς Χώρας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Μακεδονία. Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασία τῶν στατιστικῶν στοιχείων γεωργικῆς παραγωγῆς τοῦ 1974 ποὺ ἐγίνε ἀπὸ τὴ Διεύθυνση Μελετῶν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης προκύπτει πὼς ἡ παραγωγικότητα τῆς γεωργικῆς γῆς καὶ τῆς ἐργασίας σὲ ὄρους Ἀκαθάριστης Ἀξίας Παραγωγῆς, παρουσιάζει, γιὰ τὴν ἴδια καλλιέργεια ἢ ἐκτροφή, σοβαρὰς διαφορὰς στὸν ἐλληνικὸ χῶρο. Ἐπομένως, ἡ ἴδια ποσότητα γῆς καὶ ἐργασίας καὶ ἡ ἴδια παραγωγικὴ διάρθρωση παρουσιάζουν διάφορη εἰσοδηματικὴ δυναμικότητα ἀνάλογα μὲ τὸν χῶρο στὸν ὁποῖο γίνεται ἀναφορά. Παρουσιάζεται ἐνδεικτικὰ ἡ παραγωγικότητα τῆς γῆς στὴ Φυτικὴ παραγωγή καὶ τῆς ἐργασίας στὴ Φυτικὴ καὶ Κτηνοτροφικὴ παραγωγή κατὰ γεωγραφικὸ διαμέρισμα. :

Γεωγραφικὰ Διαμερίσματα	Δρχ. /ἡμέρα			Δρχ. /στρ.
	Φυτικὴ Παραγωγή	Κτηνοτροφικὴ Παραγωγή	Γεωργικὴ Παραγωγή	Φυτικὴ Παραγωγή
Θράκη	559	456	522	1.751
Α. Μακεδονία	449	558	487	2.624
Κ. Μακεδονία	613	628	621	2.513
Δ. Μακεδονία	551	358	454	1.674
Θεσσαλία	572	520	560	2.323
Στερεὰ Ἑλλάδα	457	553	533	2.176
Ἡπειρος	398	412	413	2.411
Πελοπόννησος	501	433	492	2.747
Νησιὰ Αἰγαίου	370	281	347	2.029
Κυκλάδες	319	351	371	1.787
Κρήτη	428	383	423	2.797
Νησιὰ Ἰονίου	233	285	259	2.496
Δωδεκάνησος	432	873	640	2.170
Χώρα	486	478	496	2.378

ΠΗΓΗ : Φ. Βακάκη, Θέματα Ἀγροτικῆς Πολιτικῆς, Ἀθῆναι, 1976.

Οἱ διαφορὰς ποὺ παρατηροῦνται ὀφείλονται ὄχι μόνον στὴ γεωγραφικὴ διάσταση ἀλλὰ καὶ στὴ διαφορὰ διαρθρώσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς στὰ πλαίσια τῶν διαμερισμάτων ποὺ προσδιορίζεται ἀπὸ τὰ φυσικὰ, τεχνικὰ, οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ χαρακτηριστικὰ τους.

2.7. Ένδοτομακές Είσοδηματικές Άνισότητες

Η παραγωγικότητα της γης και της εργασίας παρουσιάζει μεγάλες διαφορές μεταξύ των διαζευκτικών γεωργικών χρήσεων. Με βάση τα στοιχεία του 1974, η παραγωγικότητα της γης και της εργασίας, σε Άκαθάριστη Άξία Παραγωγής και σε τρέχουσες τιμές, για ώρισμένες καλλιέργειες, έχει ως εξής :¹

Καλλιέργειες	Παραγωγικότητα (Δρχ/στρ.)	Συντελεστής άπασχολήσεως Ήμ.έργ/στρέμ.	Δρχ. ήμ. εργασίας	Ίσοδυναμία σε στρέμματα σίτου με βάση την :	
				Παρα- γωγικό- κότητα	Άπα- σχόλη- ση.
Σιτάρι	1.115	1,1	1.054	1,0	1,0
Καλαμπόκι	1.648	3,7	440	1,5	3,4
Μηδική ποτιστ.	2.679	4,2	639	2,4	3,8
Καπνός	5.614	26,7	210	5,0	24,2
Βαμβάκι	3.874	7,9	492	3,5	7,2
Θερμοκήπια: Τομάτα	67.361	69,3	971	60,4	63,0
Άγγουρι	120.238	63,5	1.894	107,8	57,7
Τριαντάφ.	627.500	227,3	2.761	562,8	206,6
Έπιτρ. σταφύλια	7.691	11,6	662	6,9	10,5
Άχλάδια	12.605	8,9	1.423	11,3	8,1
Λεμόνια	6.578	11,4	578	5,9	10,4

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία αυτά, μεταξύ των καλλιεργειών, η μὲν ισοδυναμία σε παραγωγικότητα γης, με βάση την Άκαθάριστη Άξία Παραγωγής, φτάνει τὸ 1 : 500, ἡ δὲ ισοδυναμία σε ὄρους άπασχολήσεως κατὰ στρέμμα φτάνει τὸ 1 : 200. Ὑπολογισμοὶ πὸν άφοροῦν στὴ φυτικὴ παραγωγή τοῦ 1974 ἔδειξαν πὸς :

— Ἡ συνολικὴ Άκαθάριστη Άξία άντιστοιχεῖ, με βάση τὴν παραγωγικότητα τῆς γῆς πὸν διαμορφώθηκε αὐτὸ τὸ χρόνο, σε 77 ἑκατομμύρια στρέμματα σιτάρι, ἡ σε 10 ἑκατομμύρια στρέμματα κηπευτικῶν, ἡ σε 1,3 ἑκατομμύρια στρέμματα κηπευτικῶν σε θερμοκήπια δηλ. 200 % ἡ 30 % ἡ 4 %, άντίστοιχα, τῆς διαθέσιμου γεωργικῆς γῆς.

(1) Βλ. Φ. Βακάκη, Σκέψεις καὶ Προτάσεις πάνω στὸ Άγροτικὸ μας Πρόβλημα, Σπουδαί, Τόμος ΚΖ, Τεύχος 1, 1977.

— Ἡ συνολικὴ ἀπασχόληση ἀντιστοιχεῖ, μὲ βάση τὸν συντελεστή ἀπασχολήσεως ποὺ διαμορφώθηκε αὐτὸ τὸ χρόνο, σὲ 165 ἑκατομμύρια στρέμματα σιτάρι, ἢ σὲ 16 ἑκατομμύρια στρέμματα κηπευτικῶν, ἢ σὲ 2,5 ἑκατομμύρια στρέμματα κηπευτικῶν σὲ θερμοκήπια, δηλ. 500 % ἢ 40 %, ἢ 7 %, ἀντίστοιχα, τῆς γεωργικῆς γῆς.

Ἐπομένως ἡ αὐτὴ ἔκταση γεωργικῆς γῆς παρουσιάζει διάφορη εἰσοδηματικὴ δυναμικότητα καὶ ἰκανότητα ἀπασχολήσεως ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ἀνάλογα μὲ τὴ διάρθρωση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.

2.8. Εἰσοδηματικὲς Ἀνισότητες ἐπὶ Κοινοτικοῦ Ἐπιπέδου.

Ἡ σύγκριση τῶν εἰσοδηματικῶν ἀνισοτήτων ἐπὶ κοινοτικοῦ ἐπιπέδου ὀδηγεῖ σὲ ἀπαισιόδοξες γιὰ τὴ Χώρα διαπιστώσεις, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ ἐξῆς στοιχεῖα, ποὺ ἀναφέρονται στὸ 1975 καὶ σὲ σταθερὲς τιμὲς τοῦ 1970 καὶ πάρθηκαν ἀπὸ τὸ Eurostat : Basic Statistics 1977 καὶ Agricultural Accounts 1976 :

Λεπτομέρειες	ΕΟΚ	Ἑλλάς
Ἀκαθάριστο Ἐγχ. Προϊὸν (ἑκατομμ. δρχ.)		
Γεωργία	2.106	57
Λοιποὶ Τομεῖς	27.651	283
Σύνολο	29.757	340
Ἀπασχόληση (χιλ. ἄτομα)		
Γεωργία	8.730	1.310
Λοιποὶ τομεῖς	92.110	1.920
Σύνολο	100.840	3.230
Παραγωγικότης Ἐργασίας (Δρχ./ἄτομο)		
Γεωργία	241.200	43.300
Λοιποὶ Τομεῖς	300.200	147.400
Σύνολο	295.100	105.200

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ προκύπτει πὼς ἡ παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας στὴν Ἑλλάδα ὑπολογίζεται, γιὰ τὸ γεωργικὸ τομέα καὶ τοὺς ἄλλους τομεῖς, ἀντίστοιχα, σὲ 18 % καὶ 49 %, ἐκείνης στὴν ΕΟΚ. Ἀκόμα διαπιστώνεται πὼς ἐνῶ στὴν Ἑλλάδα ἡ σχέση παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας στὸ γεωργικὸ τομέα καὶ στοὺς ἄλλους τομεῖς εἶναι 29 %, στὴν ΕΟΚ εἶναι 80 %.

2.9. Συμπεράσματα

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀξιοπιστία τῶν στατιστικῶν πληροφοριῶν ποὺ χρη-

σιμοποιούνται για την εκτίμηση της εισοδηματικής καταστάσεως της ελληνικής γεωργίας, γεγονός είναι ότι το επίπεδο εισοδημάτων στο γεωργικό πληθυσμό είναι, συγκριτικά με εκείνο του μη γεωργικού πληθυσμού, αισθητά χαμηλό και προσδιορίζεται, κατά βάση, από τη μεγάλη διαφορά παραγωγικότητας της εργασίας που υπάρχει μεταξύ γεωργικών και μη γεωργικών απασχολήσεων.

Οι εισοδηματικές διαφορές στη γεωργία παρουσιάζουν μεγάλη διακύμανση στο χώρο και στις διαζευκτικές χρήσεις των γεωργικών πόρων με αποτέλεσμα τα μεγέθη που εκτιμώνται σαν στατιστικά μέτρα θέσεως επί εθνικού και τομεακού επιπέδου να μην έχουν πρακτική και προγραμματική χρησιμότητα. Χρειάζεται βελτίωση των στατιστικών πληροφοριών και εισαγωγή στην επεξεργασία τους, με τον κατάλληλο τρόπο, της διαστάσεως του χώρου, της ενδοτομεακής ενότητας και της οργανωτικής δομής της παραγωγής.

Για να καταδειχτεί το μέγεθος των κοινωνικο - οικονομικών μεταβολών που διασφαλίζουν την ουσιαστική βελτίωση της εισοδηματικής καταστάσεως του γεωργικού τομέα διερευνώνται δύο **άκραιες θέσεις** που στηρίζονται σε δύο υποθέσεις : **‘Η πρώτη**, πώς το **‘Ακαθάριστο Έγχώριο Προϊόν** κατά κεφαλή πληθυσμού και κατά ενεργό άτομο στους μη γεωργικούς τομείς θα αυξάνει στο μέλλον με τον ετήσιο ρυθμό της περιόδου 1971 - 77, δηλ. 4 % - 4,5 % το πρώτο και 3,5 - 4 % το δεύτερο, όποτε το 1990 υπολογίζεται, σε τιμές του 1970, σε 82.000 - 92.000 το πρώτο και σε 225.000 - 248.000 δρχ. το δεύτερο. **‘Η δεύτερη**, πώς το **‘Ακαθάριστο Έγχώριο Γεωργικό Προϊόν**, σε σταθερές τιμές του 1970, θα αυξάνει με ετήσιο ρυθμό 4 %, έναντι 2 % της περιόδου 1970 - 77, όποτε το 1990 θα γίνει 89,5 δισεκατομμύρια δρχ.

Πρώτη θέση : Το Προϊόν κατά κεφαλή γεωργικού πληθυσμού να είναι, το 1990, ίσο με το 60 % εκείνου του μη γεωργικού πληθυσμού, δηλ. να γίνει 49.000 - 55.000 δρχ., που σημαίνει πώς πρέπει να αυξάνει, την περίοδο 1977 - 1990, με ετήσιο ρυθμό 7,5 % - 9 %, έναντι 2 % - 4 % της περιόδου 1971/77. Για να συμβεί όμως αυτό πρέπει, το 1990, ο γεωργικός πληθυσμός να είναι της τάξεως του 1.700.000 δηλ. 17 % του συνολικού πληθυσμού.

Δεύτερη θέση : ‘Η παραγωγικότητα της εργασίας στο γεωργικό τομέα να είναι, το 1990, ίση με εκείνη στους μη γεωργικούς τομείς, δηλ. να γίνει 225.000 - 248.000, που σημαίνει πώς πρέπει να αυξάνει, την περίοδο 1977-1990, με ετήσιο ρυθμό 12 % - 13 %, έναντι 4,5 % - 7,5 % της περιόδου 1971-77. Για να συμβεί όμως αυτό πρέπει, το 1990, τα ενεργά άτομα στη γεωργία να είναι της τάξεως των 400.000.

‘Από την διερεύνηση των άκραιων αυτών θέσεων προκύπτει πώς ή ουσιαστική βελτίωση της εισοδηματικής καταστάσεως στη γεωργία προϋποθέτει κοινωνικο - οικονομικούς μετασχηματισμούς μεγάλης εκτάσεως και αποφασιστικής σημασίας για τη μελλοντική δομή της ελληνικής γεωργίας. Οι μετασχηματισμοί αυτοί θα είναι τόσο μεγαλύτεροι και δυσκολότεροι όσο τα πραγματικά μεγέθη του γεωργικού πληθυσμού γενικά, και των εργαζομένων στη γεωρ-

γία ειδικότερα, πλησιάζουν τὰ μεγέθη πού δίνουν οί επίσημες στατιστικές. Τέτοιας ἐκτάσεως μετασχηματισμοί χρειάζονται λεπτομερειακή προπαρασκευή και προγραμματισμένη μακροχρόνια δράση πού νά χτυπήσει τὰ αίτια πού διαμορφώνουν τὸ γεωργικὸ εἰσοδηματικὸ πρόβλημα και ὄχι τὰ συμπτώματα μὲ τὰ ὁποῖα ἐκδηλώνεται.

3. Μεταβλητὲς τοῦ εἰσοδηματικοῦ προβλήματος τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας. Προσανατολισμὸς τῶν προσπαθειῶν ἐπιλύσεως του

Μετὰ τὴ διαπίστωση πὼς ὑπάρχει εἰσοδηματικὸ πρόβλημα στὴν ἑλληνικὴ γεωργία τίθεται, εὐλόγα, τὸ ἐρώτημα : Ποιὲς εἶναι οἱ μεταβλητὲς πού τὸ συνθέτουν και ποιὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ προσανατολισμὸς τῶν προσπαθειῶν ὥστε ὁ μελλοντικὸς προσδιορισμὸς αὐτῶν τῶν μεταβλητῶν νὰ διευκολύνει τὴ λύση του ;

Διακρίνονται οἱ μεταβλητὲς αὐτὲς σὲ δύο κατηγορίες. Στὴν πρώτη τοποθετεῖται ἡ φύση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς και ἡ ἄτυπη δομὴ τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας. Στὴ δευτέρη οἱ μεταβλητὲς πού συνθέτουν τὸ εἰσόδημα σὰν οἰκονομικὸ ἀποτέλεσμα οἰασδῆποτε παραγωγικῆς δραστηριότητος.

3.1. Ἡ Φύση τῆς Γεωργικῆς Παραγωγῆς και ἡ Ἄτυπη Δομὴ τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας

Ἄναγνωρίζεται διεθνῶς πὼς ἡ γεωργία βρίσκεται σὲ ἀδυναμία νὰ ἐνταχθεῖ γρήγορα και ἀποτελεσματικὰ στὶς σχέσεις παραγωγῆς πού χαρακτηρίζουν τὸ βιομηχανικὸ πρότυπο ἀναπτύξεως, γιατί ὑπάρχουν ἐγγενεῖς ἀτέλειες και ἀδυναμίες πού τὴ διαφορίζουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς Οἰκονομίας :

(α) Ἡ ἄμεση ἐξάρτηση τῆς γεωργίας ἀπὸ τὸ βιολογικὸ φαινόμενο τῆς φωτοσυνθέσεως. Ἡ στενὴ σχέση μεταξύ ἀποτελεσματικῆς ἐκδηλώσεως τοῦ φαινομένου αὐτοῦ και τῶν μετεωρολογικῶν συνθηκῶν, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀστάθμητη μεταβλητότητα τῶν τελευταίων, προσδιορίζουν μεγάλη ἀβεβαιότητα προσδοκιῶν σ' ὅτι ἀφορᾷ τὶς ἀποδόσεις, τὸ ποσοτικὸ και ποιοτικὸ ἐπίπεδο τῆς παραγωγῆς, τὴν ἐφαρμογὴ τῆς κατάλληλης τεχνολογίας και τὴν παραγωγικὴ ζωὴ τῶν ἐπενδύσεων. Ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος και ὁ τρόπος ὀργανώσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς μποροῦν νὰ μειώσουν, ὡς ἓνα βαθμὸ, τὴν ἀβεβαιότητα, ἀλλὰ ἡ μείωση αὐτὴ συνεπάγεται μία καμπύλη κόστους ἔντονα ἀνοδική.

(β) Ἡ ἀρρυθμία τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Προσδιορίζεται ἀπὸ τοὺς παράγοντες ἀβεβαιότητος πού προαναφέρθηκαν, ἀπὸ τὴν ἀσυνεχῆ ροὴ προϊόντος, και ἀπὸ τὴ δυσκολία διαχρονικῆς σταθεροποιήσεως τῶν τιμῶν τῶν γεωργικῶν προϊόντων και δημιουργεῖ πρόσθετα προβλήματα στοὺς μηχανισμοὺς ἐξισορροπήσεως τῆς προσφορᾶς και ζήτησεως, πού καταλήγουν πάντα στὴ μείωση τῶν γεωργικῶν εἰσοδημάτων, εἴτε μέσω τῶν χαμηλῶν τιμῶν πού συνοδεοῦν

τήν ὑπεροχή τῆς προσφορᾶς, εἴτε μέσω τῶν μικρῶν ἐσοδειῶν πού ἔπονται καί προσδιορίζουν τήν ὑπεροχή τῆς ζητήσεως. Τό πρόβλημα γίνεται ἀκόμα δυσκολώτερο ἂν προστεθεῖ καί ἡ φθαρτότητα τῶν γεωργικῶν προϊόντων.

(γ) Ἡ χαμηλή εἰσοδηματική ἐλαστικότητα ζητήσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Ὁ διαφορισμός τῆς κλίμακος ὀριακῆς χρησιμότητος τῶν καταναλωτῶν σέ διάφορα επίπεδα διαθεσίμου εἰσοδήματος, κάνει ὥστε ἡ ζήτηση τῶν γεωργικῶν προϊόντων, σέ μία ἀναπτυσσόμενη οἰκονομία, νά αὐξάνει βραδύτερα ἀπό τήν προσφορά. Ἡ προσφορά, μέ τό δεδομένο παραγωγικό προσανατολισμό, μέ τή γνωστή δυσκολία ἢ καί ἀδυναμία ἀναπροσανατολισμοῦ τῆς παραγωγικῆς κατευθύνσεως τῶν ἐπενδεδυμένων κεφαλαίων καί μέ τήν συνεχῆ ἀνάγκη εἰσαγωγῆς βελτιωμένης τεχνολογίας γιά τή μείωση τοῦ κόστους, συνεχίζει νά αὐξάνεται τουλάχιστο μέ τό ρυθμό τοῦ παρελθόντος ἐνῶ ἡ ζήτηση αὐξάνεται μέ βραδύτερο ρυθμό. Αὐτό σημαίνει πῶς σέ μιᾶ ἐλεύθερη λειτουργία τῆς ἀγορᾶς οἱ τιμές μειώνονται καί τὰ εἰσοδήματα τῶν γεωργῶν συρρικνοῦνται.

Ἐκτός ἀπό τίς ἀτέλειες καί ἀδυναμίες τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἡ ἑλληνική γεωργία παρουσιάζει «ἄτυπη» δομή. Βασίζεται σ' ἓνα πλῆθος μικρῶν παραγωγικῶν μονάδων ἀπό τίς ὁποῖες λείπει ἡ τεχνικο - οἰκονομική ἐπίβλεψη ἢ ὑπάρχει κατὰ τρόπο στοιχειώδη. Στήν πραγματικότητα ὁ γεωργός εἶναι, ταυτόχρονα, ἐπιχειρηματίας, τεχνικός, διαχειριστής καί ἐργάτης. Ἐτσι, ἐνῶ ἡ γεωργική παραγωγή ὑπόκειται σέ μεγάλη μεταβλητότητα τιμῶν καί ἀποδόσεων δέν ὑπάρχει ἡ δυνατότητα, σέ επίπεδο γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως, νά ἐλέγχεται ἀποτελεσματικά ὅπως συμβαίνει στή βιομηχανία. Ἐξ ἄλλου, ὁ οἰκογενειακός χαρακτήρας τῶν παραγωγικῶν μονάδων ἔχει σάν ἀποτέλεσμα νά χρησιμοποιεῖται ἐργατικό δυναμικό πού, ὅπως ἔλεγε ὁ δάσκαλός μου Χρυσός Εὐελπίδης, «δέν τό ἐπιλέγει ὁ γεωργός ἀλλά ἀπλῶς τό ἀνέχεται». Προσθέτω « καί τό συντηρεῖ ὑποχρεωτικά γιά νά ἐξασφαλίζει στούς ἄλλους τομεῖς μιᾶ ἀδάπανη γι' αὐτούς ἐφεδρία πρώτης ὕλης γιά τό ἐργατικό δυναμικό πού χρειάζονται».

Ἡ «ἄτυπη» αὐτή δομή τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας σέ συνδυασμό μέ τίς ἐνδογενεῖς ἀτέλειες καί ἀδυναμίες τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ἐξηγοῦν τήν ἀνισόμερη κατανομή τῆς ἀναπτύξεως σέ βάρος τῆς πού τόσο περισσότερο ὀξύνεται ὅσο ταχύτερα ἀναπτύσσονται οἱ ἄλλοι τομεῖς. Εἶναι αὐτός ὁ λόγος πού ἡ γεωργία χρειάζεται μόνιμη προστατευτική φροντίδα, προσδιορισμένη ὄχι μόνο μέ ψυχρούς οἰκονομικούς ὑπολογισμούς ἀλλά μέ βάση τήν κοινωνική σκοπιμότητα καί τήν κοινωνική ἀλληλεγγύη.

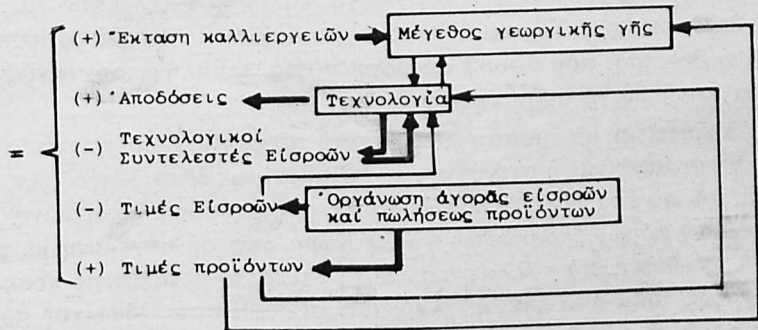
3.2. Μεταβλητές τοῦ Γεωργικοῦ Εἰσοδήματος.

Ὁ ἀπλούστερος τρόπος ἀναγνώρισεως τῶν μεταβλητῶν ἀπό τίς ὁποῖες ἐξαρτᾶται τό γεωργικό εἰσοδήμα βασίζεται στόν ὀρισμό του. Ἀπό τό διάγραμμα Νο 4 προκύπτει πῶς ἡ βελτίωση τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος ἐξαρτᾶται ἀπό ἐπιλογές πού ἀφοροῦν :

Δ Ι Α Γ Ρ Α Μ Μ Α Νο 4

Διαζευκτικές ή Ταυτόχρονες Έπιλογές Αύξησης
του Γεωργικού Εισοδήματος

$$\begin{aligned}
 \text{Εισόδημα} &= \left(\begin{array}{c} \text{Ακαθάριστη} \\ \text{Αξία Παραγωγής} \end{array} \right) - \left(\begin{array}{c} \text{Αξία} \\ \text{Είσορων} \end{array} \right) = \\
 &= \left[\left(\begin{array}{c} \text{Ποσότητες} \\ \text{προϊόντων} \end{array} \right) \times \left(\begin{array}{c} \text{τιμές} \\ \text{προϊόντων} \end{array} \right) \right] - \left[\left(\begin{array}{c} \text{Ποσότητες} \\ \text{είσορων} \end{array} \right) \times \left(\begin{array}{c} \text{Τιμή} \\ \text{είσορων} \end{array} \right) \right] = \\
 &= \left[\left(\begin{array}{c} \text{Έκταση} \\ \text{καλλιεργειών} \end{array} \right) \times \left(\begin{array}{c} \text{άπο-} \\ \text{δόσεις} \end{array} \right) \times \left(\begin{array}{c} \text{τιμές} \\ \text{προϊόντων} \end{array} \right) \right] - \\
 &= \left[\left(\begin{array}{c} \text{Έκταση} \\ \text{καλλιεργειών} \end{array} \right) \times \left(\begin{array}{c} \text{τεχνολογικοί} \\ \text{συντελεστές} \\ \text{είσορων} \end{array} \right) \times \left(\begin{array}{c} \text{τιμές} \\ \text{είσορων} \end{array} \right) \right] = \\
 &= \left(\begin{array}{c} \text{Έκταση} \\ \text{καλλιεργειών} \end{array} \right) \times \left[\left(\begin{array}{c} \text{άπο-} \\ \text{δόσεις} \end{array} \right) \times \left(\begin{array}{c} \text{τιμές} \\ \text{προϊόντων} \end{array} \right) - \left(\begin{array}{c} \text{τεχνολογικοί} \\ \text{συντελεστές} \\ \text{είσορων} \end{array} \right) \times \left(\begin{array}{c} \text{τιμές} \\ \text{είσορων} \end{array} \right) \right] = \\
 &= \left(\begin{array}{c} \text{Έκταση} \\ \text{καλλιεργειών} \end{array} \right) \times \left(\begin{array}{c} \text{εισοδηματικός} \\ \text{συντελεστής} \end{array} \right) \rightarrow \boxed{\begin{array}{c} \text{Έπιλογές} \\ \text{αύξησης} \\ \text{Γεωργικού} \\ \text{εισοδήματος} \end{array}} =
 \end{aligned}$$

- Στην αύξηση των διαθεσίμων έδαφικών πόρων σε επίπεδο έθνικό και στην αύξηση του μεγέθους τής χρησιμοποιουμένης γής των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.
- Στη συνεχή βελτίωση τής γεωργικής τεχνολογίας, που προσδιορίζει ύψηλές στρεμματικές αποδόσεις με τεχνικές παραγωγής χαμηλού κόστους.
- Στην όργάνωση του συστήματος αξιοποίησεως τής γεωργικής παραγωγής και τής προμηθείας των εισροών ώστε να επιτυγχάνονται εύνοϊκές τιμές για τους γεωργούς.
- Στη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή προϊόντων, των όποιων ο συνδυασμός αποδόσεων, τιμών προϊόντων και εισροών και τεχνολογικών συντελεστών, εξασφαλίζει ύψηλο συντελεστή εισοδήματος.
- Στη χρηματοδοτική, τεχνική, οργανωτική και θεσμική ύποστήριξη του γεωργικού τομέα για να μπορέσει να κινηθεί με άνεση και συνέπεια μέσα στα πλαίσια των προαναφερομένων επιλογών.

Μετά την αναγνώριση των μεταβλητών πρέπει να δοθεί απάντηση και στο δεύτερο μέρος του έρωτήματος που τέθηκε στην αρχή του κεφαλαίου αυτού και αφορά στον προσανατολισμό των προσπαθειών ώστε, ο μελλοντικός προσδιορισμός των μεταβλητών αυτών να διευκολύνει τη λύση του γεωργικού εισοδηματικού προβλήματος.

3.2.1. Διαθέσιμοι Έδαφικοί Πόροι σε Έθνικό Έπίπεδο

Όπως προκύπτει από τα έπίσημα στατιστικά στοιχεία, ή διαθέσιμη για καλλιέργειες και για βοσκή γή καλύπτει 30 % και 40 %, αντίστοιχα, τής έκτασεως τής Χώρας. Η πρώτη έντοπίζεται κατά 55 % στην πεδινή ζώνη, ενώ ή δεύτερη, που αφορά σε βοσκοτόπια χαμηλής παραγωγικότητας, έντοπίζεται κατά 50 % στην όρεινή ζώνη.

Συζητείται με έμφαση πως βασική αίτια τής εισοδηματικής καταστάσεως τής γεωργίας είναι ή στενότητα των διαθεσίμων έδαφικών πόρων. Από τα στοιχεία του πίνακα Νο 3Α που άφορούν στην ποσοτική και μόνο διάσταση των έδαφικών πόρων, προκύπτει πως ή Χώρα μας, σε σύγκριση με τις Χώρες τής ΕΟΚ, διαθέτει, για καλλιέργειες και βοσκές, τó μεγαλύτερο ποσοστό τής έκτασεώς της, μετά από την Άγγλία. Εάν οι διαθέσιμοι έδαφικοί πόροι συνεξεταστούν με τó μέγεθος του πληθυσμού τής Χώρας, όπως γίνεται στον πίνακα Νο 3Β, προκύπτουν οι έξης διαπιστώσεις :

- (α) Για κάθε άτομο συνολικού πληθυσμού αντιστοιχούν 10,2 στρέμματα χρησιμοποιουμένης γής, από τα όποια 4,2 άφορούν σε καλλιεργουμένη. Τα αντίστοιχα μεγέθη για την ΕΟΚ είναι 3,7 και 1,8. Έπομένως οι διαθέσιμοι έδαφικοί πόροι, ποσοστικά έξεταζόμενοι, σε σχέση με τó συνολικό πληθυσμό, είναι ύπερδιπλάσιοι εκείνων τής ΕΟΚ.

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 3

(Α) Διαθέσιμοι Έδαφικοί Πόροι στις Χώρες τής ΕΟΚ, 1975

Χώρες	Χρησιμοποιούμενη στή γεωρ- για έκταση, σε έκτομ. στρ.		Χρησιμοποιούμενη γή σαν ποσοστό % τής συνολικής		Καλ/νη έκταση σαν ποσοστό % τής χρησιμοποιούμενης
	Σύνολο	Βοσκότοποι	Καλ/νη		
Γερμανία	133,0	68,0	65,0	53,7	48,9
Γαλλία	323,0	153,0	170,0	59,1	52,6
Ίταλία	175,0	82,0	93,0	58,1	53,1
*Ολλανδία	21,0	13,0	8,0	56,9	38,0
*Αγγλία	186,0	117,2	68,8	76,4	37,0
*Ιρλανδία	48,0	35,5	12,5	69,0	26,0
Δανία	29,0	4,6	24,4	61,2	84,1
ΕΟΚ	931,3	481,3	450,0	61,2	48,3
*Ελλάς	91,5	53,5	38,0	69,4	41,5

Πηγή: ΠΑΣΕΓΕΣ, ΕΟΚ και Κοινή Άγροτική Πολιτική, ΆΑθήνα 1978, σελ. 93.

(Β) Διαθέσιμοι Έδαφικοί Πόροι σε Σχέση με τόν Πληθυσμό, 1975

Χώρες	Στρέμματα χρησιμοποι- ούμενης γής ανά κάτω- κον συνολικού πληθυ- σμού			Στρέμματα χρησιμοποι- ούμενης γής ανά κάτω- κον γεωργικού πληθυσμού ένεργό άτομο στή γεωργία			Στρέμματα χρησιμοποιου- μένης γής ανά οικονομικά		
	Σύνολο	Βοσκο- τόπια	Καλλ/ νη	Σύνολο	Βοσκο- τόπια	Καλλ/ νη	Σύνολο	Βοσκο- τόπια	Καλλ/ νη
Γερμανία	2,3	1,2	1,1	40,3	20,6	19,7	73,1	37,4	35,7
Γαλλία	6,4	3,1	3,3	58,6	27,8	30,9	137,4	65,1	72,3
Ίταλία	3,3	1,6	1,7	22,4	10,3	12,1	59,0	27,6	31,4
*Ολλανδία	1,6	1,0	0,6	26,3	16,3	10,0	70,0	43,3	26,7
*Αγγλία	3,3	1,1	1,2	132,9	83,8	49,1	277,6	175,0	102,6
Δανία	5,9	0,9	5,0	72,5	11,5	61,0	126,1	20,1	106,0
ΕΟΚ	3,7	1,9	1,8	44,1	22,8	21,3	106,6	55,1	51,5
*Ελλάς	10,2	6,0	4,2	29,5	17,2	12,3	69,8	40,8	29,0

Πηγή: Πίνακες 1 και 3 Α

(β) Για κάθε άτομο γεωργικού πληθυσμού αντιστοιχούν 29,5 στρέμματα χρησιμοποιούμενης γης από τα όποια 12,3 καλλιεργούνται. Τα αντίστοιχα μεγέθη στην ΕΟΚ είναι 44,1 και 21,3. Έξ' άλλου, για κάθε ενεργό άτομο στη γεωργία αντιστοιχούν 69,8 στρέμματα χρησιμοποιούμενης γης από τα όποια 29 είναι καλλιεργούμενη. Τα αντίστοιχα μεγέθη στην ΕΟΚ είναι 106,5 και 51,5. Έπομένως, στη Χώρα μας, έχουμε μεγάλη πληθυσμιακή πίεση στη γεωργία και οι διαθέσιμοι έδαφικοί πόροι, σε σχέση με το γεωργικό πληθυσμό, είναι ποσοτικά λιγότεροι απ' ότι στην ΕΟΚ.

Από τα προηγούμενα συνάγεται πώς η βασική αιτία του γεωργικού εισοδηματικού προβλήματος είναι η μεγάλη πληθυσμιακή πίεση που δημιουργεί, παρά την επάρκεια εδαφικών πόρων σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό της Χώρας, στενότητα στη χρησιμοποίησή τους. Έπομένως, η παραγωγικότερη αξιοποίηση των εδαφικών πόρων και η προσεγμένη και προγραμματισμένη μείωση του γεωργικού πληθυσμού πρέπει να αποτελέσουν βασικές επιλογές της προστατευτικής πολιτικής της γεωργίας. Για την πραγματοποίηση της δεύτερης επιλογής θα πρέπει να γίνει εξαντλητική χρησιμοποίηση των διευκολύνσεων που παρέχει η κατευθυντήριος οδηγία Νο 160/72 της ΕΟΚ, που αφορά στην ενθάρρυνση εγκαταλείψεως του γεωργικού επαγγέλματος υπό ώρισμένες προϋποθέσεις.

3.3.2. Μέγεθος Γεωργικών Έκμεταλλεύσεων.

Αποτέλεσμα της πληθυσμιακής πίεσεως στη γεωργία είναι η χρησιμοποίηση των διαθέσιμων εδαφικών πόρων από ένα μεγάλο αριθμό μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Υπολογίζεται πώς ο αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων ξεπερνά το 1.000.000, πώς μειώθηκε μεταξύ 1961 - 71 μόνο κατά 9%, πώς ο μέσος όρος του μεγέθους της καλλιεργούμενης γης κατά γεωργική εκμετάλλευση είναι 35 στρέμματα και πώς κατά τη δεκαετία 1961-71 το μέγεθος αυτό αυξήθηκε μόνο κατά 7%. Ειδικότερα, 22 % του αριθμού των εκμεταλλεύσεων έχουν μέγεθος μικρότερο από 9 στρέμματα και 59 % μικρότερο από 30 στρέμματα και μόνο 10 % του αριθμού των εκμεταλλεύσεων έχουν μέγεθος μεγαλύτερο από 200 στρέμματα.

Το μέγεθος της κτηνοτροφικής δραστηριότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι απογοητευτικά μικρό και η βελτίωση που παρουσίασε κατά την εικοσαετή περίοδο 1951-71 δεν είναι καθόλου αισιόδοξη. Εξάιρεση αποτελεί η προβατοτροφία στην οποία ο μέσος όρος του αριθμού των ζώων κατά προβατοτροφική εκμετάλλευση υπερδιπλασιάστηκε. Χαρακτηριστικό είναι πώς ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων που κατέχουν πάνω από 10 βοοειδή ή από 100 πρόβατα ή από 100 γίδια αποτελεί, αντίστοιχα, 4,5 %, 8,2 % και 2,7 % των βοοτροφικών, προβατοτροφικών και αιγοτροφικών εκμεταλλεύσεων.

Η Χώρα μας, από πλευράς μεγέθους γεωργικών εκμεταλλεύσεων, βρίσκεται

ται σὲ δυσμενέστερη θέση ἀπὸ τὶς Χῶρες τῆς ΕΟΚ, ὅπως δείχνουν τὰ ἐξῆς στοιχεῖα ποὺ ἀναφέρονται στὸ 1975:

Χῶρες	Τάξη μεγέθους (στρέμματα)					Σύνολο	
	10 - 49	50 - 99	100 - 199	200 - 499	500 <	%	Χιλιάδες
Γερμανία	34,4	19,8	23,4	19,5	2,9	100	905
Γαλλία	20,0	15,3	23,3	29,8	11,7	100	1225
Ἰταλία	68,4	17,8	8,4	3,7	1,7	100	2173
Ὁλλανδία	24,9	21,3	30,6	20,9	2,2	100	144
Ἀγγλία	14,5	12,5	15,8	26,8	30,5	100	273
Ἰρλανδία	20,4	21,1	30,5	22,2	5,6	100	267
Δανία	11,9	19,3	28,2	32,6	7,8	100	130
ΕΟΚ	42,5	17,7	17,5	16,2	6,1	100	5228
Ἑλλάς	73,3	20,3	5,3	1,0	0,1	100	8111

ΠΗΓΗ : ΠΑΣΕΓΕΣ, ΕΟΚ καὶ Κοινὴ Ἀγροτικὴ Πολιτικὴ, Ἀθήνα 1978. σελ. 96.

Στὴ Χώρα μας, 73 % τῶν ἐκμεταλλεύσεων μὲ ἕκταση μεγαλύτερη ἀπὸ 10 στρέμματα ἔχουν μέγεθος μικρότερο ἀπὸ 50 στρέμματα καὶ 94 % μικρότερο ἀπὸ 100 στρέμματα, ἐνῶ τὰ ποσοστὰ αὐτὰ γιὰ τὴν ΕΟΚ εἶναι 43 % καὶ 60 %, ἀντίστοιχα.

Ἐξ ἄλλου, οἱ γεωργικὲς ἐκμεταλλεύσεις στὴ Χώρα μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μικρὸ μέγεθος, παρουσιάζουν καὶ μιὰ ἄλλη βασικὴ διαρθρωτικὴ ἀδυναμία, τὸν κατατεμαχισμό τῆς γεωργικῆς γῆς ποὺ διαθέτουν. Μὲ βάση τὰ στοιχεῖα τῶν τριῶν τελευταίων ἀπογραφῶν προκύπτει πὼς μικρὴ μόνο βελτίωση σημειώθηκε, ἀφού ἡ τελευταία ἀπογραφή ἔδειξε πὼς κάθε ἐκμετάλλευση ἔχει κατὰ μ.δ. 7 τεμάχια μέσης ἐκτάσεως 5 στρεμμάτων περίπου. Τὸ μέσο μέγεθος τῶν ἀγροτεμαχίων κατὰ τὴν εἰκοσαετία 1951 - 71 ἀυξήθηκε, στὸ σύνολο τῆς Χώρας, μόνο κατὰ 15 %, ἐνῶ στὴ Κρήτη μειώθηκε κατὰ 9 %.

Τὸ μέγεθος τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων, μετρημένο μὲ βάση τὴν ἕκταση τῆς χρησιμοποιουμένης γῆς, δὲν ἐπιτρέπει διαχρονικὲς καὶ διακρατικὲς συγκρίσεις καὶ πολὺ περισσότερο συναγωγή συμπερασμάτων πάνω στὴν οἰκονομικὴ βιωσιμότητά τους, γιατί, γιὰ ἓνα ὀρισμένο σύστημα τιμῶν, διαφορετικὴ χωροταξικὴ, τεχνολογικὴ καὶ διαρθρωτικὴ διάσταση τῆς παραγωγῆς προσδιορίζουν, γιὰ τὴν αὐτὴ ἕκταση, πολὺ διαφορετικὴ κλίμακα παραγωγῆς. Γι' αὐτὸ ἡ μέτρηση τοῦ μεγέθους τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων πρέπει νὰ γίνῃ μὲ βάση τὸ παραγόμενο προϊόν καὶ τὴν ἀπασχόληση τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Εἶναι ὅμως γνωστὸ πὼς ἡ ἐλάχιστη ἀδιαίρετη μονάδα τεχνολογίας γιὰ τὴν παραγωγή συνδυάζεται, οἰκονομικά, μὲ ἓνα ἐλάχιστο ποσοτικὸ ὄριο τῆς γεωργικῆς γῆς. Ἄν μιὰ συγκεκριμένη γεωργικὴ ἐκμετάλλευση κατέχει γεωργικὴ γῆ λιγότερη ἀπὸ τὸ τεχνολο-

γικά ελάχιστο όριο δέν είναι υποχρεωμένη να εφαρμόσει τεχνολογία λιγότερο αποτελεσματική. Άρκει να εντάξει την παραγωγική της δραστηριότητα σ' ένα όμοιογενές σύνολο περιπτώσεων με συνολικό μέγεθος γεωργικής γής επαρκές για την εφαρμογή της καταλλήλου τεχνολογίας.

Καταλήγουμε στην άποψη πως όταν λέμε μέγεθος γεωργικών εκμεταλλεύσεων το συνδέουμε με την κλίμακα παραγωγής, στον προσδιορισμό της οποίας ή γεωργική γή συμβάλλει σαν μιὰ από τις έρμηνευτικές μεταβλητές, χωρίς να είναι κατ' ανάγκη και ή σπουδαιότερα. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από την κατευθυντήριο οδηγία της ΕΟΚ Νο 159/72 «περί έκσυγχρονισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων», στην οποία ή έννοια του μεγέθους συνδέεται με το ύψος της παραγωγικής ικανότητας και κυρίως με το ύψος της άμοιβης του συντελεστού «έργασια».

Το μέσο μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της Χώρας σε Άκαθάριστη Άξία Παραγωγής και σε Προστιθεμένη Άξία Παραγωγής υπολογίστηκε, για το 1976 και σε τρέχουσες τιμές, σε 177.000 και 107.000 δρχ., αντίστοιχα. Το μέγεθος αυτό της κλίμακος παραγωγής, σε σχέση με τα άτομα που εξαρτώνται από την εκμετάλλευση, είναι πολύ μικρό και προσδιορίζει το χαμηλό επίπεδο του γεωργικού εισοδήματος και, σε συνδυασμό με την εφαρμοζόμενη τεχνολογία, το επίπεδο άμοιβής της απασχολούμενης έργασιας.

Για να φανούν οί συνέπειες του μικρού μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, αναλύονται, στον πίνακα Νο 4, τα οικονομικά αποτελέσματα γεωργικής εκμεταλλεύσεως με κλίμακα παραγωγής ίση με το μέσο όρο της κλίμακος παραγωγής των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της Χώρας για το 1976. Προκύπτει πως το εισόδημα της εκμεταλλεύσεως, σε τρέχουσες τιμές, αποτελεί 62% της Άκαθάριστης Άξιας Παραγωγής ή 106.000 δρχ. (που αντιστοιχεί σε 30.000 κατ' άτομο), και πως το εισόδημα έργασιας αποτελεί 40 % της Άκαθάριστης Άξιας Παραγωγής ή 52.000 δρχ. Αντίθετα, για γεωργική εκμετάλλευση με κλίμακα παραγωγής δεκαπλάσια εκείνης της μέσης γεωργικής εκμεταλλεύσεως και ίση με το μέσο όρο της κλίμακος παραγωγής ενός δείγματος 18.000 εκμεταλλεύσεων της ΕΟΚ, προκύπτει εισόδημα της εκμεταλλεύσεως 955.000 δρχ., και εισόδημα έργασιας 9400 δολ. ή 330.000 δρχ. κατά απασχολούμε νο. Η εκμετάλλευση αυτή άφορα σε μέγεθος χρησιμοποιούμενης γής 410 στρεμμάτων και σε Άκαθάριστη Άξία Παραγωγής 133 δολ. κατά στρέμμα έναντι 88 στρεμμάτων και 55 δολ. κατά στρέμμα της προηγούμενης.

Με τη διάρθρωση της γεωργικής παραγωγής και το σύστημα τιμών του 1976, για να προκύψει, από τη γεωργική εκμετάλλευση, εισόδημα έργασιας κατ' απασχολούμενο ίσο με την άμοιβη έργασιας στους άλλους τομείς, που υπολογίστηκε γι' αυτό το χρόνο σε 148.000 δρχ., πρέπει ή Άκαθάριστη Άξία Παραγωγής της να είναι 375.000. Δεδομένου ότι 64 % προέρχεται από τη Φυτική και 64 % από τη Ζωϊκή, με βάση τη μέση παραγωγικότητα της γής και της έργασιας του 1976, το ύψος της Άκαθάριστης Άξιας Παραγωγής που προαναφέρθηκε, απαιτεί εκ-

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 4

Οικονομικά Αποτελέσματα Γεωργικής Έκμεταλλεύσεως σε Τρέχουσες Τιμές
 ΕΟΚ: Μέση Εκμ./ση Δείγματος 1800 Έκμεταλλεύσεων, 1975
 ΕΛΛΑΣ: Στατιστικός Μέσος Όρος Γεωργικών Έκμ./σεων σε Έπίπεδο Χώρας, 1976

Λεπτομέρειες	Συνολικά μεγέθη τής Έκμεταλλεύ- σεως		U.S. \$ κατά στρέμμα χρη- σιμοποιούμενης γής		ποσοστά %	
	ΕΟΚ	Έλλάς (1)	ΕΟΚ	Έλλάς	ΕΟΚ	Έλλάς
Έκταση (στρέμματα): Χρησιμοποιούμενη	410	88,2				
Καλλιεργούμενη	—	36,6				
Εργατικό δυναμικό (ALU): Διαθέσιμο	—	1,3				
Απασχολούμενο	2,1	0,9				
Μεγέθη σε U.S. \$						
Κεφάλαια (Ζωα, έργα/εία, μηχ/τα, κυκλοφοριακό)	53.000	5715	130	65	100	100
Ακαθ. Αξία Παραγωγής	54.500	4886 (171)	133	55	5,3	—
Επαναχρησιμοποίηση	2.900	—	7	—	94,7	—
Ακαθάριστος Έκροη	51.600	—	126	—	34,6	33
Υλικά και υπηρεσίες	19.000	1611	46	18	60,1	67
Ακαθ. Εισόδημα Έκμ./σεως	32.000	3275 (114)	80	37	9,8	5
Αποσβέσεις	5.300	246	13	3	50,3	62
Καθαρό Εισόδημα Έκμ./σεως	27.300	3029 (106)	67	34	13	13
Εισόδημα γής	7.600	670	19	5	14,3	9
Εισόδημα Κεφαλαίων	19.700	1931 (67 5)	48	22	36,0	40
Εισόδημα Έργασίας: Συνολικό		2145 (75)				
κατά ALU: Απασχολούμενη	9.400	1485 (52)				
Διαθέσιμη	—	—				

ALU = Annual Labor Unit = 280 ήμ/ετος ή 2380 ώρες/έτος

(1) Για τή μετατροπή τών οικονομικών αποτελεσμάτων τής στήλης αὐτῆς σε δολ. χρησιμοποιήθηκε ἡ ἰσοτιμία 1:35
 Οἱ ἔντοcs παρενθέσεως ἀριθμοὶ ἐκφράζουν τὰ ἀντίστοιχα μεγέθη σε χιλ. δρχ.

ταση καλλιεργουμένης γῆς 80 στρέμματα και μέγεθος κτηνοτροφικής δραστηριότητας 8,5 ζωικές μονάδες. Παράλληλα, για να προκύψει τὸ ὕψος τοῦ εισοδήματος ἐργασίας πὸν προαναφέρθηκε ἀπαιτεῖται ἡ ἐφαρμογή μιᾶς τεχνολογίας πὸν νὰ ἐπιτρέπει τὴν ἐξυπηρέτηση τῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτῆς ἀπὸ 1 ἄτομο, ὅταν μὲ τὴ σημερινή τεχνολογία ἀπαιτοῦνται 2,1 ἄτομα.

Σύμφωνα μὲ τὰ ὅσα προηγήθηκαν, θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ὀριστεῖ τὸ «ἄριστο» μέγεθος τῆς γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως σὰν συνδυασμὸς γεωργικῆς γῆς, διαρθρώσεως παραγωγῆς και τεχνολογίας πὸν, για ἓνα ὀρισμένο σύστημα τιμῶν, ἐξασφαλίζει εἰσόδημα ἐργασίας ἴσο μὲ τὸν τομεακὸ στόχο και ἀπασχόληση τουλάχιστο μιᾶς ἐτησίας μονάδας ἐργασίας, δηλ. 280 ἡμέρες τὸ χρόνο.

Ἐπειδὴ πληθυσμιακὴ πίεση στὴ γεωργία, σὲ μικρότερο βαθμὸ, θὰ ὑπάρχει και στὸ μέλλον και ἐπειδὴ οἱ διαθέσιμοι ἐδαφικοὶ πόροι θὰ περιοριστοῦν ποσοτικὰ μὲ τὴν ἐγκατάλειψη τῶν ὀριακῆς γονιμότητος ἐδαφῶν για ἀύξηση τῆς ἀνταγωνιστικότητος τῶν γεωργικῶν προϊόντων, τὸ «ἄριστο» μέγεθος τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων, για συγκεκριμένο σύστημα τιμῶν, πρέπει νὰ προσδιορίζεται μὲ τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ οἰκονομία στὴ χρήση τῆς γῆς και μὲ τὴ μεγαλύτερη, ἐπιτρεπτὴ τεχνικὰ και οἰκονομικὰ, συμβολὴ τῆς τεχνολογίας και παραγωγικῆς διαρθρώσεως. Ἐπειδὴ ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς μεταβάλλεται στὸ χρόνο και στὸ χῶρο, τὸ «ἄριστο» μέγεθος γίνεται μεταβλητὸ και για νὰ ἔχει κάθε φορὰ τὸν προσδιορισμὸ του πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται στὸ βασικὸ τομεακὸ και ἔθνικὸ στόχο πὸν ἀναφέρονται στὸ εἰσόδημα ἐργασίας ὁ πρῶτος και στὸ εἰσόδημα κατὰ κεφαλὴ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ ὁ δεύτερος. Μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια ἡ προσπάθεια βελτιώσεως τοῦ μεγέθους τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων ταυτοποιεῖται μὲ τὴν προσπάθεια ἐπιλύσεως τοῦ εἰσοδηματικοῦ προβλήματος τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων. Τὸ μέγεθος αὐτὸ θὰ ἀυξάνει στὸ μέλλον ταυτόχρονα μὲ τὴν ἀύξηση τοῦ τομεακοῦ και ἔθνικοῦ στόχου και θὰ ἐξασφαλίζεται ἢ μὲ τὴν ἀύξηση τῆς γεωργικῆς γῆς κατὰ ἐκμετάλλευση, λόγω προοδευτικῆς μειώσεως τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ ἢ μὲ τὴν ἔνταση κεφαλαίου μέσω μιᾶς διακριτικῆς χρηματοδοτικῆς ὑποστηρίξεως τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων για εἰσαγωγή βελτιωμένης τεχνολογίας.

Πάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση ἡ προσπάθεια για «μεγέθυνση» τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων πρέπει νὰ ἀφορᾷ πρὸς τρεῖς, βασικά, κατευθύνσεις :

(α) Δημιουργία τεχνικο - οἰκονομικὰ ἀποτελεσματικῶν και εἰσοδηματικὰ αὐτοδυνάμων γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων μὲ τὴν ἔννοια ὅτι :

— Ἡ τεχνολογικὴ δομὴ, ἡ παραγωγικὴ διάρθρωση και τὸ μέγεθος τῆς γεωργικῆς γῆς τῆς ἐκμεταλλεύσεως θὰ διαμορφώνουν εἰσόδημα ἐργασίας κατ' ἀπασχολούμενον, συμβιβαστὸ μὲ τὸν τομεακὸ στόχο.

— Ἡ ποσότητα τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς πὸν θὰ χρησιμοποιεῖται, συμπεριλαμβανομένης τῆς γῆς και τῆς ἐργασίας, θὰ διαμορφώνουν εἰσόδημα κατὰ κεφαλὴν πληθυσμοῦ συμβιβαστὸ μὲ τὸν ἔθνικὸ στόχο.

Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ γίνεῖ ἐξαντλητικὴ χρησιμοποίηση τῶν διευκολύνσεων πὸν παρέχει ἡ κατευθυντήριος ὁδηγία τῆς ΕΟΚ Νο 159/72, πὸν ἀφορᾷ στὸν ἐκσυγχρονισμὸ τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων.

(β) Δημιουργία τεχνικό - οικονομικά αποτελεσματικών και εισοδηματικά μη αυτοδυνάμων γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Στην περίπτωση αυτή οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις :

- Δέν διαθέτουν επαρκή ποσότητα γης για την εφαρμογή τεχνολογίας που διασφαλίζει αποτελεσματικότητα σύμφωνη με τον τομεακό στόχο και γι' αυτό εντάσσουν ώρισμένες φάσεις της παραγωγικής διαδικασίας ή εξ ολοκλήρου ώρισμένη παραγωγική δραστηριότητα σ' ένα κύκλωμα οικονομικών κλίμακος που έγγυάται την απαραίτητη αποτελεσματικότητα.
- Άπασχολούν μικρή ποσότητα συντελεστών παραγωγής στη γεωργική εκμετάλλευση και δέν μπορούν νά εξασφαλίσουν γεωργικό εισόδημα συμβιβαστό με τον εθνικό στόχο. Έχουν όμως τή δυνατότητα νά άπασχολήσουν σέ μη γεωργικές δραστηριότητες του περιβάλλοντος τους τις διαθέσιμες ποσότητες εργασίας (και κεφαλαίου) για τή συμπλήρωση του εισοδήματος ώστε νά είναι συμβιβαστό με τον εθνικό στόχο.

Πρός τήν κατεύθυνση αυτή έχει πολλά νά προσφέρει ο θεσμός των ομάδικών καλλιεργειών και έκτροφών ή ή επί συνεταιριστικής ή άλλης βάσεως έκτέλεση ώρισμένων καλλιεργητικών εργασιών, σέ συνδυασμό με τή δημιουργία ευκαιριών έξωγεωργικής άπασχολήσεως στην ύπαιθρο.

(γ) Άντιμετώπιση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που δέν εντάσσονται στις προαναφερόμενες κατηγορίες.

- Αιτές που βρίσκονται σέ προβληματικές περιοχές θά άπολαμβάνουν ένα ειδικό σύστημα ένισχύσεων σάν ύποχρέωση τής κοινωνίας νά προστατεύσει τó φυσικό περιβάλλον και νά έξυπηρετήσσει εθνικής φύσεως σκοπιμότητες. Για τήν ένισχυση των προβληματικών αυτών περιοχών πρέπει νά χρησιμοποιηθούν, όσο γίνεται περισσότερο, οι διευκολύνσεις που παρέχει ή κατευθυντήριος óδηγία τής ΕΟΚ Νο 268/75.
- Αιτές που δέν βρίσκονται σέ προβληματικές περιοχές και δέν μπορούν ή δέν θέλουν νά ένταχθούν στις δύο ύποστηριζόμενες κατηγορίες, άποτελούν τó ύλικό για τή δόμηση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων τής πρώτης και δεύτερης κατηγορίας. Η ταχύτερη έξοδό τους άπό τή γεωργία ύποστηρίζεται άπό τις διευκολύνσεις που προβλέπει ή óδηγία τής ΕΟΚ Νο 160/72.

3.2.3. Διάρθρωση τής Γεωργικής Παραγωγής

Η διάρθρωση τής φυτικής παραγωγής, σέ όρους έκτάσεως, παρουσιάζεται, κατά τήν τελευταία έξαετία, σχεδόν σταθερά. Σημειώθηκε μιá μικρή αύξηση στη σχετική θέση των δενδρωδών καλλιεργειών και μιá μικρή μείωση σέ κείνη των σιτηρών. Ειδικότερα στα σιτηρά φαίνεται μιá τάση αύξήσεως των έκτάσεων τής κριθής σέ βάρος του σίτου.

Ένθαρρυντικό στοιχείο είναι ή αισθητή αύξηση τής κτηνοτροφικής παραγωγής. Παρά ταυτα ή ζωϊκή παραγωγή συμμετέχει στην Άκαθάριστη Άξία Παραγωγής μόνο κατά 1/3 περίπου. Στην ΕΟΚ τó βάρος τής κτηνοτροφικής παραγωγής

είναι πολύ μεγαλύτερο και τούτο αντανακλάται στη διάρθρωση της Φυτικής Παραγωγής. Ένώ σε μās τὰ κτηνοτροφικά φυτά, ψυχανθή και σιτηρά, καλύπτουν τὸ 29,7 % τῆς ἐκτάσεως τῶν καλλιεργειῶν, στὴν ΕΟΚ, τὸ ποσοστὸ αὐτὸ, φτάνει τὸ 52,7 %. Ἡ παραγωγικὴ αὐτὴ κατεύθυνση ἔχει μεγάλη σημασία γιατί εἶναι προσανατολισμένη σὲ παραγωγή προϊόντων ὑψηλῆς εἰσοδηματικῆς ἐλαστικότητος καὶ βασισμένη σὲ μιὰ στενὴ καὶ αὐτοδύναμη ἐξάρτηση τῆς κτηνοτροφίας ἀπὸ τὴν φυτικὴ παραγωγή καὶ ἀντίστροφα. Βέβαια, ἡ δική μας γεωργία παρουσιάζει αἰσθητὸ προσανατολισμὸ στὴ δένδροκαλλιέργεια ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὼς ἡ μεγαλύτερη ἔκταση τῶν δένδρωνδῶν καλλιεργειῶν ἀφορᾷ στὴν ἐλαία. Ἡ σχετικὴ θέση τῶν κηπευτικῶν εἶναι μικρότερη ἀπ' ὅτι στὴν ΕΟΚ, ἐνῶ θὰ ἀναμένετο τὸ ἀντίθετο, ἀφοῦ ἀποτελοῦν καλλιέργεια ὑψηλῆς εἰσοδηματικῆς ἀξίας καὶ ὑψηλοῦ συντελεστοῦ ἀπασχολήσεως, πλεονεκτήματα πὸ ἔχουν ἰδιαίτερη βαρῦτητα στὴν προσπάθεια ἐπιλύσεως τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδηματικοῦ προβλήματος.

Ἀναλυτικότερα στοιχεῖα ἐπὶ τῆς διαρθρώσεως τῆς φυτικῆς παραγωγῆς ἔχουν ὡς ἑξῆς :

Καλλιέργειες	Ἐκατοστιαία συμμετοχὴ			
	ΕΟΚ		ΕΛΛΑΣ	
Σιτάρι	20,0		25,9	
Σίκαλη	1,7			
Κριθὴ	17,6		11,3	
Βρώμη	5,4		2,0	
Καλαμπόκι	5,6		3,5	
Λοιπὰ	0,2			
Ρύζι	0,4	50,9	0,6	43,3
Ὄσπρια		0,8		1,9
Κτηνοτροφικά φυτά		23,9		12,9
Βιομηχανικά φυτά		7,0		7,8
Κηπευτικά		5,0		3,8
Ἀμπέλια		5,3		5,7
Ὀπωροφόρα		4,3		21,0
Λοιπὲς Καλλιέργειες		2,8		3,6
Ἐκταση καλλιεργειῶν (στρ. 10 ⁶)	(511)	100,0	(35,5)	100,0
Καλ./νη ἔκταση, στρ. 10 ⁶	450		38	
Βαθμὸς χρησιμοποίησεως καλλιεργου- μένης ἐκτάσεως %		113,5		93,4

Πηγή : ΠΑΣΕΓΕΣ, ΕΟΚ καὶ Κοινὴ Ἀγροτικὴ Πολιτικὴ, Ἀθήνα, 1978.

Ἄν μὲ τὴν ἔνταξη τῆς Χώρας στὴν ΕΟΚ θεμελιώνεται ἡ διακρατικὴ συνεργασία καὶ ἀλληλεγγύη σὲ μόνιμη βάση, ἡ ἐγχώρια γεωργικὴ παραγωγή καὶ τὸ εἰσόδημα πού τὴν χαρακτηρίζει δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ἐξίσωση :

Γεωργικὴ Παραγωγή = Ἐσωτερικὴ Ζήτηση + Ἐξαγωγές - Εἰσαγωγές
 ὅπου κάθε ὄρος τῆς ἐκτιμᾶται μὲ βάση τὰ δεδομένα τοῦ παρελθόντος πού σ' ὅλα του τὰ σημεῖα εἶναι ριζικὰ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ μέλλον. Θὰ χρειαστεῖ ἀναθεώρηση παλαιῶν ἰδεῶν περὶ ἐθνικῆς αὐτάρκειας σὲ βασικὰ προϊόντα καὶ ἕνας μεγαλύτερος βαθμὸς ἐξειδικεύσεως τῶν Κρατῶν - μελῶν στὴ γεωργικὴ παραγωγή.

Μέσα σ' ἕνα περιβάλλον ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης ὁ προσδιορισμὸς τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς πρέπει νὰ ἔχει τὴν βάση του σὲ ἕνα κοινοτικὸ οἰκονομικο - κοινωνικὸ σχεδιασμὸ πού, μὲ βάση τὴν Κοινοτικὴ ἔσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ζήτηση, θὰ κάνει πράξη τὶς ἀρχές τῆς Κοινῆς Ἀγροτικῆς Πολιτικῆς περὶ δικαιότερης κατανομῆς τῶν εἰσοδημάτων καὶ ταυτόχρονα θὰ μειώνει στὸ ἐλάχιστο τὸ κοινωνικὸ κόστος ὑποστηρίξεως τῆς γεωργίας, μὲ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων τοῦ κοινοτικοῦ χώρου γιὰ τὴν γεωργικὴ παραγωγή. Μέσα σὲ τέτοιο πλαίσιο θὰ διευκολύνεται ἡ προσπάθεια σὲ ἐθνικὸ ἐπίπεδο γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῆς διαρθρώσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, πού νὰ συμβιβάζεται ὄχι μόνον μὲ τὴν ἐξισορρόπηση τῆς προσφορᾶς καὶ ζήτησεως, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν εἰσοδηματικῶν προβλημάτων τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ.

3.2.4. Γεωργικὴ Τεχνολογία.

Τὸ ἐπίπεδο τεχνολογίας τῆς ἐλληνικῆς γεωργίας ὕστερεῖ σὲ σύγκριση μὲ ἐκεῖνο τῶν Χωρῶν τῆς ΕΟΚ. Ἡ χρησιμοποίηση λιπασμάτων τὸ 1974 - 75 στὴν ΕΟΚ ὑπολογίζεται σὲ 14,1 kg καὶ 29,0 kg κατὰ στρέμμα χρησιμοποιουμένης καὶ καλλιεργημένης γῆς, ἀντίστοιχα, ἐνῶ σὲ μᾶς ἡ κατανάλωση εἶναι 4,8 kg καὶ 11,5 kg. Οἱ στρεμματικὲς ἀποδόσεις, εἶναι χαμηλότερες τόσο γιὰ τὰ σιτηρὰ ὅσο καὶ γιὰ τὰ κηπευτικά.

Ἡ παραγωγικότητα τῆς γῆς σὲ τομεακὸ ἐπίπεδο, πού συγκεντρώνει τὸ ἀποτελεσμα τῶν στρεμματικῶν ἀποδόσεων, τῶν τιμῶν ἀλλὰ καὶ τῆς διαρθρώσεως τῆς παραγωγῆς εἶναι, γιὰ τὸ ἔτος 1974 καὶ σὲ σταθερὲς τιμὲς τοῦ 1970, γιὰ μὲν τὴν ΕΟΚ 71 δολ. καὶ 34 δολ. κατὰ στρέμμα καλλιεργουμένης καὶ χρησιμοποιουμένης γῆς, ἀντίστοιχα, γιὰ δὲ τὴ Χώρα μας εἶναι 47 δολ. καὶ 20 δολ., δηλ. σχεδὸν στὸ μισό.

Τέλος, οἱ εἰσροές, στὴ Χώρα μας ἀποτελοῦν τὸ 30 % τῆς Ἀκαθάριστης Ἀξίας Παραγωγῆς, ἐνῶ στὴν ΕΟΚ φτάνουν καὶ ξεπερνοῦν τὸ 40 %. Οἱ πίνακες εἰσροῶν - ἐκροῶν τῆς ἐλληνικῆς Οἰκονομίας γιὰ τὸ 1970 ἔδειξαν πὼς τὸ 46 % τῶν εἰσροῶν προερχόταν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν γεωργία καὶ 54 % ἀπὸ ἄλλους τομεῖς οἰκονομικῆς δραστηριότητος.

Ἡ γεωργικὴ τεχνολογία ἀποτελεῖ τὸ κλειδί γιὰ τὴ λύση τοῦ εἰσοδηματικοῦ προβλήματος τῆς γεωργίας. Εἶναι ἡ δυναμικότερη προσδιοριστικὴ μεταβλητὴ τῆς κλίμακος παραγωγῆς τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων, ἡ μόνη πού ὑπόκειται.

στον απόλυτο έλεγχο της εθνικής αναπτυξιακής πολιτικής και στον κατάλληλο προσδιορισμό της στηρίζεται ή εξουδετέρωση των συνεπειών της πληθυσμιακής πίεσεως στη γεωργία επί της εισοδηματικής καταστάσεως του γεωργικού πληθυσμού. Όσοδήποτε και αν φαίνεται μεγάλο το κόστος που συνεπάγεται ή έρευνα και το σύστημα αξιολογήσεως και εφαρμογής της γεωργικής τεχνολογίας, είναι μηδαμινό σε σύγκριση με το κόστος ύποδοξης του γεωργικού πληθυσμού που θα έπρεπε βίαια να εγκαταλείψει τη γεωργία για να προσδιορίσει αύξηση στο γεωργικό εισόδημα ίση με εκείνη που οφείλεται στις τεχνολογικές εφαρμογές. Είναι βέβαιο πως το κοινωνικό κόστος στηρίξεως του συστήματος προαγωγής, αξιολογήσεως και εφαρμογής τεχνολογικών γνώσεων αποτελεί την παραγωγικότερη επένδυση και μοναδική για τη Χώρα μας λύση του γεωργικού εισοδηματικού προβλήματος. Λείπει, δυστυχώς, μια επιστημονική μελέτη για τη μέτρηση του αποτελέσματος της τεχνολογικής προόδου στη γεωργία. Μια τέτοια έργασία σε έθνικό επίπεδο θα απέδεικνε ότι μεταξύ των παραγόντων που προσδιορίζουν τις μεταβολές του γεωργικού προϊόντος δηλ. της ποσότητας, της διαπεριφερειακής και της ενδοτομιακής κατανομής των συντελεστών παραγωγής και της τεχνολογικής προόδου, η τελευταία θα είχε έντυπωσιακή συμμετοχή και θα αποτελούσε αιτιολόγηση των μεγάλων προσπαθειών που χρειάζεται για τη δραστηριοποίηση του κυκλώματος τεχνολογικής ύποστηρίξεως της γεωργίας.

3.2.5. 'Οργάνωση Συστήματος 'Αξιοποιήσεως της Γεωργικής Παραγωγής

Σύμφωνα με τον όρισμό που δόθηκε στην αρχή για τη «γεωργία», περιλαμβάνει μόνο την παραγωγή πρωτογενών φυτικών και ζωικών προϊόντων. Είναι σκόπιμο, μπροστά στην ανάγκη για ουσιαστική βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος, να περιλάβει και κάθε παραγωγική δραστηριότητα που αφορά σε μετασχηματισμό των πρωτογενών προϊόντων είτε στη μορφή (βιομηχανοποίηση), είτε στο χώρο (μεταφορά), είτε στο χρόνο (άποθήκευση), για να ένοποιηθεί πληρέστερα το κύκλωμα παραγωγής έτοιμων προϊόντων μεγαλύτερης εισοδηματικής ελαστικότητας και να εξυπηρετηθούν καλύτερα τά συμφέροντα των γεωργών.

Ο έλεγχος του κυκλώματος αυτού από τους παραγωγούς και τις οργανώσεις τους συνεπάγεται σοβαρή αύξηση του εισοδήματός τους. Οί πίνακες εισροών-έκροών του 1970 έδειξαν πως ή ενδιάμεση ζήτηση από τη γεωργία ήταν, αν αφαιρεθεί ή ζήτηση από την ίδια, 27 δισεκατομμύρια δρχ., δηλ. 44 % της 'Ακαθάριστης 'Αξίας Παραγωγής και έδωσε Προστιθεμένη 'Αξία 21 δισεκατομμύρια δρχ.,. 'Ακόμα πως ή κατανάλωση ήταν 26 δισεκατομμύρια δρχ. που αν έλέγχετο στη διάθεσή της πληρέστερα από τους γεωργούς, θα δημιουργούσε πρόσθετο γεωργικό εισόδημα.

Πρός την κατεύθυνση αυτή προσανατολίζονται οί γεωργικές οργανώσεις, των οποίων ό ρόλος προβλέπεται αποφασιστικής σημασίας. 'Η ένταξη της Χώρας στην Κοινή 'Αγορά και ή εφαρμογή των κανόνων και των αρχών της Κοινής 'Αγροτικής Πολιτικής, που προβλέπονται για την οργάνωση της αγοράς κάθε προϊόντος,

θά συμβάλλουν στην ήθικοποίηση του κυκλώματος διαθέσεως των γεωργικών προϊόντων και στην περιχαράκωση, από της πλευράς των τιμών, του γεωργικού εισοδήματος.

3.2.6. Χρηματοδότηση της Γεωργίας

Ο τρόπος με τον οποίο χρηματοδοτείται σήμερα η γεωργία από τους διαθέσιμους πόρους της οικονομίας δεν είναι αναπτυξιακός, όπως προκύπτει από τα διαθέσιμα στοιχεία. Η συμμετοχή της στις συνολικές επενδύσεις δεν φτάνει το 10 % παρ' ότι η συμμετοχή της στο 'Ακαθάριστο Έγχωριο Προϊόν, σε τρέχουσες τιμές, είναι 19 % και η φύση της και οι ειδικές συνθήκες προσδιορίζουν χαμηλή παραγωγικότητα. Το συνολικό ύψος των γεωργικών επενδύσεων, που για το 1976 ήταν 17,4 δισεκατομμύρια δρχ. σε τρέχουσες τιμές, αποτελεί το 12% του 'Ακαθάριστου Γεωργικού Προϊόντος, ενώ για τους άλλους τομείς το ποσοστό αυτό είναι 27 %. Ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των επενδύσεων κατά την 15/ετή περίοδο 1960 - 75, σε σταθερές τιμές του 1970, ήταν για μὲν τὸν γεωργικό τομέα 2,9 % για δὲ τοὺς ἄλλους τομείς 7,5%. Ο ἴδιος ρυθμὸς κατὰ τὴν τελευταία διετία διαμορφώθηκε σὲ 2,5 % γιὰ τὸ γεωργικό τομέα καὶ σὲ 8 % γιὰ τοὺς ἄλλους τομείς.

Ἐξ ἄλλου, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ πίνακα Νο 5, ὁ γεωργικὸς τομέας, μὲ τὴ σημερινή του δομὴ καὶ χωρὶς ἓνα πλαίσιο ἐγγυημένων ἐπιλογῶν ποὺ νὰ τοῦ δημιουργοῦν μακροπρόθεσμες καὶ βέβαιες προσδοκίες, δὲν φαίνεται σὲ θέση νὰ ἀπορροφήσει παραγωγικὰ καὶ νὰ ἐξυπηρετήσῃ ὁμαλὰ ἀναπτυξιακῆς φύσεως χρηματοδότηση. Ἡ μεσομακροπρόθεσμη χρηματοδότηση τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς κατὰ τὴν τελευταία τριετία κάλυψε ποσοστὸ μὲν 14% τῶν συνολικῶν τοποθετήσεων, τὰ δὲ ἀνεξόφλητα ὑπόλοιπα μεταξὺ τέλους 1975 καὶ τέλους 1977 ἀυξήθηκαν μὲ ἐτήσιο ρυθμὸ 30 %, ὅταν ἡ συνολικὴ χρηματοδότηση ἀυξήθηκε μὲ ρυθμὸ 22 %.

Ἡ συνέχιση τῆς χρηματοδοτήσεως τῆς γεωργίας μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο εἶναι τελειῶς ἀσυμβίβαστη μὲ τὸν προβλεπόμενον μετασχηματισμὸ τῆς γιὰ τὴ λύση τοῦ εισοδηματικοῦ προβλήματος τῶν ἀνθρώπων ποὺ δουλεύουν στὴ γεωργικὴ παραγωγή καὶ συνδέουν μ' αὐτὴ τὴν ἐπιβίωσή τους. Τὰ κεφάλαια τοῦ FEOGA θὰ τεθοῦν στὴ διάθεση τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας ὅταν παράλληλα ἐξευρεθοῦν καὶ τεθοῦν στὴν ὑπηρεσία τῆς πολλαπλάσια κεφάλαια ἐθνικῆς προελεύσεως.

Ἡ χρηματοδότηση ποὺ ἀπαιτεῖται γιὰ τὴ δόμηση τῆς γεωργίας, σύμφωνα μὲ τὰ ὅσα ἀναφέρθηκαν, πρέπει νὰ εἶναι ἐπαρκῆς, ἐπιβλεπομένη, διαφορικὴ στὸ χῶρο καὶ στὶς εἰδικότερες περιπτώσεις καὶ νὰ προσδιορίζεται ἐξ ἀντικειμένου. Σὲ μακροοικονομικὸ ἐπίπεδο, σὰν προσδιοριστικὴ μεταβλητὴ τῶν τομεακῶν καὶ ἐθνικῶν στόχων, σὰν συνέπεια καὶ προϋπόθεση ἐφαρμογῆς ὀλοκληρωμένων σχεδίων ἀναπτύξεως κλάδων παραγωγῆς καὶ χώρων ὑψηλῆς προτεραιότητος. Σὲ μικροοικονομικὸ ἐπίπεδο, σὰν συνέπεια καὶ προϋπόθεση ἐφαρμογῆς ὀλοκληρωμένων σχεδίων δημιουργίας ἀποτελεσματικῶν καὶ εισοδηματικῶν αὐτοδυνάμων γεωργι-

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 5

Χρηματοδότηση τής Γεωργίας από την ΑΤΕ (Τα ποσά σε δισεκατομμ. δρχ).

Λεπτομέρειες	1975	1976	1977
Βραχ/σμη Χρησ/ση:			
Καλ/κὰ	17,0	21,2	24,0
Βιομ/νίες και ὀργανώσεις	7,4	8,5	10,1
	24,4	29,7	34,1
Μεσ/σμη χρηση/ση:			
Γεωργία	5,0	6,8	11,5
Κτηνοτροφία	0,8	1,1	1,3
	5,8	7,9	12,8
Γ. Βιομηχανίες	1,8	1,8	2,2
Στεγαστικά, Ειδικές Πιστώσεις και Γεωργικά Ἐφόδια	16,7	21,1	26,5
Σύνολο	48,7	60,5	75,6
Πηγές κεφαλαίων:			
Ἐπιχορήγηση εἰσπράξεων	33,3	41,1	46,3
Νέος δανεισμός	11,7	10,4	17,8
Αύξηση καταθέσεων	3,0	7,9	9,9
Σύνολο	48,0	59,4	74,0
Τοποθετημένα κεφάλαια στὸ τέλος τοῦ χρόνου:			
Βραχ/σμη	31,5	43,4	58,2
Μεσοπρόθεσμα	42,0	49,3	62,5
Σύνολο	73,5	92,7	120,7

κῶν ἐκμεταλλεύσεων, ἀποτελεσματικῶν κυκλωμάτων ἐξασφαλίσεως οἰκονομιῶν κλίμακος γιὰ μὴ αὐτοδύναμες εἰσοδηματικὲς γεωργικὲς ἐκμεταλλεύσεις καὶ μονάδων βιομηχανοποιήσεως καὶ ἐμπορίας τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.

Ἡ χρηματοδότηση τῆς γεωργίας, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ συνδυαστεῖ μὲ τὴ χρησιμοποίηση τῶν προβλεπομένων ἀπὸ τὸ FEOGA οἰκονομικῶν πόρων πρέπει νὰ δώσει ἔμφαση στὰ ἔργα γεωργικῆς ὑποδομῆς. Αὐτὸ σημαίνει πὼς ἡ αὐξηση τοῦ Γεωργικοῦ Προϊόντος θὰ ἀπαιτήσῃ ὑψηλὸ κεφαλαιακὸ συντελεστῆ, ποὺ πιστεύεται πὼς θὰ πλησιάσῃ ἐκεῖνο τῆς βαρεῖας βιομηχανίας.

Γενικές Διαπιστώσεις

Με τὸ ἄρθρο αὐτὸ δὲν ἐξαντλεῖται τὸ θέμα ἀλλὰ οὔτε καὶ τοποθετεῖται στὴ μοναδική σωστή του βάση. Ἐκφράζονται, ἀπλῶς, ὠρισμένες σκέψεις καὶ ἀπόψεις, ἀκατέργαστες ἴσως ἀκόμα, γιὰ παραπέρα προβληματισμούς. Ἀπὸ τὶς γενικότερες αὐτὲς ἀπόψεις θὰ μπορούσε κανένας νὰ καταλήξει στὶς ἐξῆς γενικῆς φύσεως διαπιστώσεις :

(α) Γιὰ νὰ προκύψει οὐσιαστικὴ καὶ αὐτοδύναμη βελτίωση τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος χρειάζεται ριζικὴ παρέμβαση στὴ δομὴ ὀργανώσεως τῆς γεωργίας μὲ πολλαπλότητα μέσων, καθολικότητα ἐνεργειῶν καὶ συγκεντρωτικὴ δράση.

(β) Ἡ γεωργικὴ ἀνάπτυξη δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀναδιοργάνωση τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς καὶ τῆς διανομῆς τοῦ προϊόντος, ἀλλὰ οἰκονομικὸ - κοινωνικὴ ἀλλαγὴ ποὺ σημαίνει ὄχι ὀργανικὴ ἢ προοδευτικὴ ἐξέλιξη, ποὺ εἶναι μόνο ποσοτικὴ ἐπέκταση, ἀλλὰ ποιοτικὴ ἀλλαγὴ στὴ συμπεριφορὰ, στὴ σκέψη καὶ στὴ δράση.

(γ) Ἡ μεταρρύθμιση τῆς γεωργίας ἀφορᾷ σ' ἓνα σύστημα ἐπιλογῶν ποὺ δὲν εἶναι στατικὸ ἀλλὰ δυναμικὸ, προσαρμοζόμενο στὰ ἀποτελέσματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς. Ἐπομένως εἶναι προσπάθεια ποὺ ἀρχίζει, συνεχίζεται, συμπληρώνεται ἀλλὰ δὲν τελειώνει.

(δ) Τὸ κλειδί ἐπιτυχίας στὴν προσπάθεια γεωργικῆς μεταρρυθμίσεως εἶναι ἡ ἀποτελεσματικότητά τοῦ συστήματος σχεδιασμοῦ καὶ τεχνικῆς καὶ χρηματοδοτικῆς ὑποστηρίξεως τῶν γεωργῶν γιὰ νὰ μπορέσουν, ἔχοντας ἄμεση προσπέλαση σὲ ἐμπεριστατωμένη τεχνικὴ καὶ διαχειριστικὴ φύσεως γνωμοδότηση, νὰ συμπληρώσουν τὶς ἐλλείψεις τους, νὰ διευρύνουν τὶς ἐπιλογές τους καὶ νὰ ἀξιοποιήσουν πληρέστερα τὶς προσδοκίες καὶ τὶς διευκολύνσεις ποὺ θὰ ἐξασφαλίσει ἡ ἐφαρμογὴ τῆς Κοινῆς Ἀγροτικῆς Πολιτικῆς. Αὐτὸ σημαίνει ἔμφαση στὴν ἔρευνα, τεχνικὴ καὶ κοινωνικὴ, στὴ γεωργικὴ παιδεία, μέση, ἀνώτερη καὶ ἀνώτατη, στὶς ὑπηρεσίες γεωργικῆς ἀναπτύξεως καὶ χρηματοδοτήσεως καὶ προπαντὸς στὴν ὀργάνωση, συνεταιριστικὴ καὶ συνδικαλιστικὴ, τῶν ἰδίων τῶν γεωργῶν, γιὰτὶ μόνο ἔτσι θὰ μπορέσουν νὰ συμβάλλουν ἀποτελεσματικὰ καὶ προσχεδιασμένα στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας.